

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Analýza procesu demokratizace Ukrajiny

Diplomová práce

Autor práce: Miroslav Šťastný

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Dr. habil. PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Miroslav Šťastný

Bibliografický záznam

ŠŤASTNÝ, Miroslav. *Analýza procesu demokratizace Ukrajiny*, 2023. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce Dr. habil. PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D.

Rozsah práce: 108 052 znaků včetně mezer

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá procesem demokratizace Ukrajiny v době od Oranžové revoluce do současnosti. Hlavním cílem je právě analýza tohoto procesu pomocí teorie „zakořeněné demokracie“, kterou představil Wolfgang Merkel. K tomu jsou využita data transformačního indexu BTI, který každé dva roky zkoumá změny vybraných demokratických proměnných. Práce je rozdělena na dvě části. První, teoretická, nabízí historický vývoj na dnešním území Ukrajiny. Následně jsou představeny klíčové pojmy se samotnou Merkelovou teorií. Druhou část pak představuje samotná analýza prvků vnitřního a vnějšího zakořenění podle Merkela. Na závěr jsou porovnávány konečné výsledky Ukrajiny s ostatními zeměmi postsovětské Eurasie.

Abstract

This thesis focuses on the democratization process of Ukraine in the period from the Orange revolution until now. The main goal of the paper is to analyse the process using the theory of embedded democracy by Wolfgang Merkel. To do so I use the data provided by the BTI transformation index which rates numerous democratic variables every two years. The thesis is divided into two parts. The first one consists of the history of the land of Ukraine, the introduction to the key concepts, as well as to the Merkel's theory. The second part is the analysis itself. In the end, the final results of Ukraine are compared to the other countries of the postsoviet Eurasia.

Klíčová slova

demokracie, demokratizace, Ukrajina, Oranžová revoluce, Euromajdan, Wolfgang Merkel, zakořeněná demokracie

Keywords

democracy, democratization, Ukraine, Orange revolution, Euromaidan, Wolfgang Merkel, embedded democracy

Title/název práce

Analysis of the Democratic Process in Ukraine

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucí mé diplomové práce za její trpělivost a cenné rady.

Obsah

Úvod	2
1. Stav poznání	4
1.1 Historický vývoj Ukrajiny	4
1.1.1 Kyjevská Rus a Kozácký hetmanát	4
1.1.2 Ukrajina po Sovětském svazu	7
1.1.3 Euromajdan a následný vojenský konflikt	10
2. Teoretická východiska	13
2.1 Demokracie a demokratizace	13
2.1.1 Demokracie	13
2.1.2 Demokratizace	17
2.2 Koncept „zakořeněné demokracie“ podle Wolfganga Merkela	19
2.2.1 Vnitřní zakořenění	19
2.2.2 Vnější zakořenění	20
3. Metodika	21
4. Sledované období 2003-2021	22
4.1 Rok 2003-2005	22
4.2 Rok 2005-2007	25
4.3 Rok 2007-2009	28
4.4 Rok 2009-2011	30
4.5 Rok 2011-2013	33
4.6 Rok 2013-2015	35
4.7 Rok 2015-2017	38
4.8 Rok 2017-2019	41
4.9 Rok 2019-2021	43
5. Srovnání v čase	46
5.1 Prvky vnitřního zakořenění	46
5.2 Prvky vnějšího zakořenění	52
5.3 Celkové hodnocení demokracie	55
Závěr	58
Použitá literatura	61
Internetové zdroje	63

Úvod

Tato práce se zabývá procesem demokratizace Ukrajiny po Oranžové revoluci, která je některými autory (například Hale, 2005, Kuzio 2005, Bunce a Wolchik, 2006) považována za zlomový okamžik nejen v otázce demokratizace ukrajinského státu, ale i v otázce jeho mezinárodního směřování, které se tím stočilo spíše směrem k západu. To nakonec potvrdily i protesty Euromajdanu v roce 2014. Jak ovšem ukazuje současný válečný konflikt na území Ukrajiny, Ruskou federaci tato ztráta vlivu na území, které mnohdy její historici považují za ruské (Yekelchik, 2020), nenechala klidnou. Hlavním cílem práce je analyzovat proces demokratizace Ukrajiny v letech 2003-2021 podle konceptu „zakořeněné demokracie“ (embedded democracy) Wolfganga Merkela (2004). Ten tvrdí, že demokratické režimy jsou stabilní díky vnitřnímu a vnějšímu zakořenění demokracie.

Tvrzení, že Ukrajina je historickou součástí Ruska, je ale mylné. Historie vzniku tohoto státu, totiž sahá až do 9. století, kdy vznikla Kyjevská Rus. Právě historií Ukrajiny se zabývá první část stavu poznání, která si klade za cíl poukázat na historickou státnost Ukrajiny. Právě státnost totiž podle Merkela (2004) představuje jeden ze stavebních kamenů demokracie. Dále bude následovat bližší vymezení pojmů, které budou pro účely této práce využity, jako je demokracie a demokratizace. V neposlední řadě pak bude představena také Merkelova (2004) teorie zakořeněné demokracie a její stěžejní faktory vnitřního a vnějšího zakořenění. Těmi jsou svobodné a férové volby, politické svobody, občanská práva, horizontální odpovědnost, efektivní síla vládnutí, sociální a ekonomická situace země, občanská společnost a státnost.

Analytická část se pak věnuje sledovanému období, které je v rozmezí let 2003-2021. Zahrnuje tak události od Oranžové revoluce, jakožto stěžejnímu bodu v rámci ukrajinské demokratizace, až po současnost. K analýze bude využito webových stránek BTI transformation index, které sledují a vyhodnocují různé atributy politického systému 137 zemí. Jednotlivé zprávy BTI vycházejí každé dva roky a popisují události předcházejících dvou let. Tedy, pokud chceme začít Oranžovou revolucí, která proběhla v roce 2004, musíme začít rokem 2003, neboť zpráva BTI z roku 2006 pojednává právě o letech 2003-2005. Vzhledem k tomu, že poslední zpráva BTI o Ukrajině je z roku 2022, není součástí analýzy současný vojenský konflikt na Ukrajině.

Dle přiložených tezí měl být součástí této práce také vedlejší cíl, který se měl zabývat případnou možností vstupu Ukrajiny do Evropské unie. Té byl ale v červnu roku 2022, společně s Moldavskem, udělen status kandidátské země EU. (Ukrajina a Moldavsko získaly kandidátský status EU, 2022) Od tohoto cíle bude tedy upuštěno, jelikož se již nejedná o relevantní problém.

1. Stav poznání

1.1 Historický vývoj Ukrajiny

1.1.1 Kyjevská Rus a Kozácký hetmanát

Ukrajina, jak ji známe dnes, je zdánlivě mladý stát, který vznikl v roce 1991 po vyhlášení jeho nezávislosti na Sovětském svazu. To bylo stvrzeno 8. prosince téhož roku v celostátním referendu. V něm se pro nezávislost vyslovilo 90 % voličů, přičemž podpora nezávislosti překročila 80 % hranici ve všech regionech kromě dvou – Krym a město Sevastopol. Ačkoliv v těchto oblastech byla podpora stále nadpoloviční, volební účast zde nepřesáhla 40 %. (Yekelchuk, 2020; Pop-Eleches, 2018)

Historie Ukrajiny však sahá až do 9. století, kdy vznikl první východoslovanský stát – Kyjevská Rus. Ta byla vytvořena varjagskými a normanskými nájezdníky, kteří touto formou chtěli převzít nadvládu nad původními slovanskými obyvateli tohoto území. Postupně ovšem tyto uchvatitelé převzali slovanskou kulturu, a tak lze tento stát označit jako počátek nejen Ukrajiny, ale i Ruska a Běloruska. V kontextu současných vztahů mezi Ukrajinou a Ruskem (a de facto i Běloruskem) můžeme vznik Kyjevské Rusy označit i jako počátek konfliktu mezi těmito národy. V duchu národního cítění v 19. století začali totiž někteří historikové považovat Kyjevskou Rus za kolébku jejich národa. Ruský pohled byl takový, že na základě tohoto státu vzniklo Ruské impérium. Tento pohled byl o to víc prezentován jako fakt v době, kdy byla Ukrajina (a hlavně Kyjevská oblast) součástí ruského císařství a později Sovětského svazu. Ukrajinci se však považovali za přímé potomky původního obyvatelstva Kyjevské Rusy. Není proto překvapivé, že vyhlášení ukrajinské nezávislosti v roce 1991 představovalo pro ruský způsob smýšlení hrozbu. (Yekelchuk, 2020)

V roce 1569 převzalo nad územím Ukrajiny kontrolu Polské království, které jej zdědilo po Litvě.¹ Součástí tohoto dědictví byly také oddíly kozáků. Původně obyvatelé, kteří uprchli z nevolnictví, sehráli důležitou roli v obraně litevské jižní hranice před nájezdníky z Krymského chanátu. Polská armáda pro ně našla využití při bojích se Švédskem, Moskevským velkoknížectvím či Osmanskou říší. Kozáci tak představovali důležitou součást polské armády. Později vznikl systém registru kozáků. Takto

¹ Samotná Kyjevská Rus se rozpadla ve 13. století na několik knížectví, která mezi sebou měla spíše nepřátelské vztahy. Jedním z těchto uskupení bylo i Moskevské velkoknížectví. (Wilson, 1995)

registrovaný kozák byl sice občansky svobodný, ale pokud neměl šlechtický status, nemohl mít volební právo. Po roce 1632 byl přístup k těmto jednotkám takový, že měli sloužit pouze jako obránci polských hranic. Pouze v případě války se mohl jejich počet výrazněji navyšovat. Vládnoucí šlechta totiž měla ekonomický zájem na tom, aby byl počet kozáků co nejmenší. Důvodem byly právě větší občanská práva vyplývající ze statutu kozáka. Dalším sporem byla také odlišná víra. Pro většinově ortodoxní kozáky představoval výskyt řeckokatolické církve na území Ukrajiny problém. Tento spor vygradoval v momentě, kdy se registrovaný kozák Bohdan Chmelnický stal hetmanem, a poté v roce 1648 započal kozácké povstání. Následně se roku 1654 spojil s Moskevským velkoknížectvím ve válce proti Polsko-litevské unii. (Snyder, 2003)

Aliance mezi Chmelnického hetmanátem a Moskvou, reprezentovanou Alexejem Michajlovičem, však měla svou cenu. Zprvu Michajlovič dokonce vznik aliance odmítal, neboť nechtěl vést další vyčerpávající válku s Polskem. Bod zlomu nastal ve chvíli, kdy hrozilo, že by se Osmanská říše stala suzerénem Chmelnického hetmanátu. V lednu roku 1654 tak dorazili ruští vyslanci do ukrajinského města Perejaslavi. Zde následně vznikla Perejaslavská dohoda, kde Bohdan Chmelnický uznal ruského cara jako svého panovníka, výměnou za vojenskou pomoc. Podobně jako vznik Kyjevské Rusy, je i tato dohoda z pohledu současných vztahů mezi Ruskou federací a Ukrajinou velmi důležitá. Ruští a sovětsí historici považují okamžik podepsání Perejaslavské dohody za konečnou integraci Ukrajiny do Ruska. K prosazování tohoto úhlu pohledu jim také dopomáhá fakt, že text dohody se nezachoval. Nelze tak s jistotou říci, zda byla cílem krátkodobá vojenská spolupráce či nevratné a dobrovolné připojení hetmanátu k Moskevskému velkoknížectví, a tím pádem později k Rusku. (Yekelchik, 2020; Subtelny, 1980; Wilson, 2015)

O tom, že ukrajinská strana Perejaslavské dohody ale opravdu nejspíše nebrala její podepsání jako připojení k Moskevskému velkoknížectví, svědčí postup Ivana Vyhovského, který po smrti Bohdana Chmelnického převzal pozici kozáckého hetmana. Ten v roce 1658 představil Polsko-litevské unii Haďačskou smlouvu. Jejím hlavním bodem byla nová pozice záporožských kozáků v kontextu diplomatických vztahů s Polskem a Litvou. Ta spočívala ve vytvoření Ruského velkoknížectví, které by vedle Polského království a Litevského velkoknížectví představovalo třetí zemi tvořící nově vzniklou unii. Díky tomu by ukrajinský národ mohl mít vlastní administraci, armádu a soudnictví. Ortodoxní církve by také měla v celé unii rovné postavení s tou

římskokatolickou. A právě tento bod nejspíše stál za tím, že Vyhovský nedokázal získat většinovou podporu pro Had'ačskou smlouvu u svých kozáků. Ti totiž stále měli problém s řeckokatolickou církví a požadovali její úplné zrušení. Postup Vyhovského se setkal s velkou vlnou nevole také v Moskevském velkoknížectví, které, na základě Perajaslavské dohody, považovalo kozácký hetmanát za svou součást. Kvůli tomu obnovilo útoky na Polsko-litevskou unii a začalo podporovat protivníky Vyhovského. Nakonec došlo v hetmanátu k převratu a Ivan Vyhovský musel prchnout. Had'ačská smlouva tak nikdy nepřišla v platnost. Navíc, po vyhnání Vyhovského byl jako jeho nástupce zvolen promoskevský hetman. To mělo za příčinu rozdělení hetmanátu podél řeky Dněpr, kde pravá strana uznávala jako svého vládce polského krále a levá strana moskevského cara. V roce 1667 se toto rozdělení stalo oficiálním, když Polsko-litevská unie podepsala Andrusovský mír. Ten upravoval stávající hranice tak, že Moskevské velkoknížectví získalo na úkor Unie celý levý břeh Dněpru a kyjevskou oblast včetně města Kyjev². (Kohut, 2009; Snyder, 2003)

Poté, co se Moskevskému velkoknížectví podařilo v roce 1709 potlačit autonomistické rebely na východní části Ukrajiny, došlo k úplnému pohlcení tohoto území a de facto k zániku kozáckého hetmanátu. Ke sjednocení ukrajinského území došlo až během trojího dělení Polska, při kterém, v té době již Ruské impérium získalo i území západní Ukrajiny (pravý břeh Dněpru). Zatímco na levém břehu Dněpru probíhalo již po tři generace porušování obyvatel, pravý břeh tato integrace teprve čekala. Na začátku 19. století se zdálo, že ukrajinský národ je zcela integrován do Ruského impéria, jelikož se nezapojil do žádných větších povstání jako tomu bylo například u polské části obyvatelstva. Ruský státotvorný program měl ale určité slabiny, které znemožňovaly integraci jiných kultur takovým způsobem, jako tomu bylo například u Bavorů v Německu. První slabinou byly pozdní pokusy o porušení obyvatelstva, které přišly až v době posledních dvou ruských carů Alexandra III. a Mikuláše II. Druhou slabinou byly nedostatečné zdroje k propagaci společné kultury, jako jsou například masová média a školství. V obavách z možného vzniku protiruských skupin odmítaly ruské autority zřizovat základní školy pro Ukrajince, kde by probíhala výuka v ukrajinštině. Ukrajinské obyvatelstvo, které z 80 % tvořili rolníci, bylo proto z drtivé části negramotné³. Potlačování ukrajinské kultury ze strany Ruska tak mělo za následek dočasný přesun kulturního centra ukrajinského národa

² Kyjevská oblast a město měly být, dle sedmého odstavce smlouvy, navráceny Polsko-litevské unii 15. dubna 1669.

³ V roce 1897 umělo číst a psát pouze 13 % Ukrajinců.

do Haliče na konci 19. století. Ta byla v té době součástí Rakouska-Uherska, které naopak povolovalo výuku a literární činnost v ukrajinštině. (Snyder, 2003; Wilson, 2015; Yekelchyk, 2020)

Když se po první světové válce rozpadlo Ruské impérium a Rakousko-Uhersko, byly vyhlášeny dvě ukrajinské republiky. První, jako pozůstatek Rakouska-Uherska, v okolí Haliče a druhá, jako pozůstatek Ruského impéria, na území bývalého kozáckého hetmanátu. Ani jedna však nebyla schopna přežít kvůli poválečnému přerozdělování. Území, která byla držena Rakouskem-Uherskem, byla rozdělena mezi nově vzniklé státy Polska, Rumunska a Československa⁴. Pozůstatek po Ruském impériu se pak stal součástí nástupnického Sovětského svazu. Toto území však nebylo inkorporováno do RSFSR, ale vznikla na něm Ukrajinská sovětská socialistická republika. (Yekelchyk, 2020)

1.1.2 Ukrajina po Sovětském svazu

Když se v roce 1991 rozpadl Sovětský svaz, vyhlásila USSR svou nezávislost, čímž vznikla Ukrajina, jak ji známe dnes. Prvním prezidentem nového státu se stal Leonid Kravčuk. Ten v rámci státopornosti přijal ukrajinštinu jako hlavní jazyk v administrativě, na školách či ve státních médiích. Vedle toho také propagoval, dnes již dobře známé, státní symboly jako je současná vlajka Ukrajiny, či symbol trojzubce (Tryzub). Ale možná právě tento přístup, společně s opomíjením nepopulárních, ale zato nutných, ekonomických reforem, vedl k jeho porážce v následujících prezidentských volbách. Jeho odpůrci ze strany proruský smýšlející opozice spojovali tehdejší ekonomickou krizi a vysokou korupci právě s Kravčukovým přístupem k tvorbě nového státu. V roce 1994 se tak stal novým prezidentem Ukrajiny bývalý předseda vlády Leonid Kučma. Jeho doktrínou byla ekonomická reforma a podpora ruštiny jako státního jazyka. Hlavně díky jeho přístupu k Rusku si Kučma získal drtivou část voličů z východní části Ukrajiny, která sestávala z početných ruských menšin a rusofonního obyvatelstva. Původně jednotné obyvatelstvo Ukrajiny z roku 1991 se tak začalo rozdělovat na západ, který byl více proukrajinský a východ, který naopak tíhнул více k Rusku. (Yekelchyk, 2020; Pop-Eleches, 2018)

⁴ Tato území byla později v letech 1939-1945 anektována Sovětským svazem.

V prezidentských volbách roku 2004 zvítězil další proruský kandidát, Viktor Janukovyč. Vzhledem k vážným podezřením z ovlivňování voleb pomocí falšování volebních výsledků vypukla 22. listopadu téhož roku vlna nenásilných protestů. Účastníci požadovali anulaci volebních výsledků a vyhlášení nových prezidentských voleb. Tento den je označován jako počátek tzv. Oranžové revoluce. Výsledky voleb odmítaly uznat také západní země. Hlavním důvodem byly volební výsledky v Doněcké oblasti. Zisk Janukovyče tam činil 96 % hlasů. Tento údaj by sám o sobě nebyl v porovnání s jinými oblastmi zvláštní. Zásadní problém byl však shledán ve vysoké volební účasti. Ta v tomto regionu činila 97 %. Takový výsledek byl o 10 % vyšší než průměr mimo Donbas, o 16 % vyšší než celostátní průměr a o 19 % vyšší než volební účast ve stejné oblasti v prvním kole volby. Pod tíhou protestů tak 27. prosince 2004 ukrajinský parlament rozhodl o zrušení výsledků druhého kola voleb. V nové volbě pak zvítězil Janukovyčův protikandidát Viktor Juščenko. Přestože je Oranžová revoluce některými autory považována za počátek ukrajinského přechodu k demokracii, je třeba se podívat na volební výsledky nového druhého kola prezidentských voleb. Pouze v jedné oblasti z 27 byly zisky Viktora Juščenka a Viktora Janukovyče těsné – v Chersonské oblasti. Ve všech ostatních bylo vítězství jednoho z kandidátů zcela jasné. Rozdělení společnosti na proruský východ a proukrajinský západ tak stále trvá i po Oranžové revoluci. Přesto však tato událost jistě hraje důležitou roli v politickém vývoji Ukrajiny. (Bredies, Umland, Yakushik, 2012)

Již v průběhu prvního roku Juščenkova mandátu začala jeho popularita klesat. Účastníci Oranžové revoluce očekávali radikální reformy systému. Juščenko ale v tomto ohledu selhal. Ve veřejném prostoru získal reputaci odtahitého prezidenta, který chodí pozdě na sjednané schůzky a pronáší zbytečně dlouhé proslovy. (Yekelchik, 2020) Dalším problémem byla situace uvnitř jeho politické strany Naše Ukrajina, jejíž ministři se potýkali se sérií korupčních skandálů. Díky tomu se vytvořila silná opozice, která začala prosazovat ideály revoluce. Odklon voličů od prezidenta Juščenka byl potvrzený v roce 2006, kdy se konaly sněmovní volby. V nich získala Naše Ukrajina 14 % hlasů, a skončila tak na třetím místě. V roce 2009 pak postihla Ukrajinu plynová krize, kdy Rusko obvinilo Kyjev z neplacení závazků za dodávky plynu. Gazprom⁵ tak nejprve 1. ledna 2009 snížil objem dodávaného plynu, a 7. ledna 2009 jej dokonce úplně zastavil. To, v kombinaci s globální ekonomickou krizí, představovalo pro Ukrajinu velký problém.

⁵ Ruský exportér zemního plynu

Všechny výše uvedené aspekty naprosto zdecimovaly popularitu Viktora Juščenka, který v prezidentských volbách roku 2010 obdržel pouze 5,45 % hlasů. Hlavní klání se odehrálo mezi bývalými premiéry, Viktorem Janukovyčem a Julií Tymošenkovou. V něm nakonec zvítězil Viktor Janukovyč. Důvodem nejspíše byla jistá míra nostalgie po „starých dobrých časech“ premiérství Janukovyče, kdy ekonomická situace Ukrajiny byla pozitivnější. Tymošenková naopak vedla vládu v období plynové a globální ekonomické krize. (Wilson, 2015; Yekelchyk, 2020)

Janukovyčova proruská orientace na sebe nenechala dlouho čekat. Jeho první oficiální zahraniční cesta sice vedla do Bruselu, ale jeho první významná diplomatická dohoda byla s Ruskem. Jednalo se o Charkovský pakt, kterým prodloužil pronájem černomořské vojenské základny ruskému námořnictvu výměnou za 30 % slevu na dodávkách ruského plynu. Janukovyč také začal likvidovat opozici. V říjnu roku 2011 byla odsouzena Julija Tymošenková k sedmi letům vězení s tím, že po jejím propuštění se nesmí ucházet o žádnou veřejnou pozici. Ta v charkovské věznicí pak držela dvě protestní hladovky a kvůli zdravotním potížím musela být přesunuta do vězeňské nemocnice. Tento soudní proces byl odsouzen i západními zeměmi jako politicky motivovaný. Následně byl do čela ukrajinské vlády dosazen Mykola Azarov, který byl Janukovyčovým spojencem. Tím prezident získal kontrolu jak nad parlamentem, tak i vládou. Díky tomu mohl pohodlně prosazovat změny Ústavy. Poslední kapkou bylo Janukovyčovo odmítnutí podepsat asociační dohodu s Evropskou unií v roce 2013. Dohoda představovala pro Ukrajinu možnost volného obchodu a zisk prostředků pro financování nutných ekonomických reforem. Ruská strana ovšem hrozila obchodními sankcemi a údajně přislíbila dodat Ukrajině i požadované finance pro ekonomické reformy. Ukrajinská vláda tak, nejenže odmítla dohodu s EU, ale prohlásila, že bude své obchodní zákony pozměňovat podle zákonů Celní unie, vedenou právě Ruskem. Ještě toho samého dne, kdy došlo k tomuto vládnímu prohlášení, vyzval nezávislý ukrajinský novinář afghánského původu, Mustafa Nayem, k protestům na náměstí v centru Kyjeva – Majdanu. Toho samého večera se tam sešlo okolo tisíce lidí, ale v následujících dnech byly počty protestujících již v řádech desetitisíců a statisíců. Tím započala série protestů, známých jako Euromajdan. (Wilson, 2015; Yekelchyk, 2020)

1.1.3 Euromajdan a následný vojenský konflikt

Přestože Euromajdan začal na stejném místě jako Oranžová revoluce, probíhal ve značně odlišné formě. Zatímco protesty z roku 2004 probíhaly striktně nenásilnou formou, Euromajdan byl velmi krvavý. Již od začátku protestů byli jejich účastníci označováni ukrajinskými a ruskými médii jako nacisté. 16. ledna 2014 byly protlačeny tzv. „Diktátorské zákony“, které označily veškerou aktivitu protestujících za nelegální. Situace vygradovala 22. ledna, kdy byli při konfrontaci s ozbrojenými složkami zabití čtyři protestující. To vyprovokovalo ostatní účastníky Euromajdanu k protiútokům, ke kterému používali dlažební kostky, Molotovovy koktejly a různé další improvizované zbraně. 28. ledna rezignoval ukrajinský premiér Azarov a následně uprchnul do Rakouska. Předtím ještě zrušil některé z „Diktátorských zákonů“. 18. února proběhl masový pochod k budově parlamentu. Účastníci požadovali revizi Ústavy a vyhlášení nových voleb. Tam došlo k dalšímu střetu, při kterém zahynulo šestnáct lidí. Nejkrvavějším dnem se pak stal 20. únor, kdy bylo zastřeleno 70 protestujících pomocí ostřelovačů. Vzhledem ke zprávě, že se mělo k protestujícím do Kyjeva dostat na 1200 zbraní ze západu Ukrajiny, bylo 21. února evakuováno zhruba 5000 vojáků z hlavního města. Toho dne byla vyjednána a podepsána dohoda s evropskými vyslanci. Ta slibovala obnovení Ústavy z roku 2004 a nové volby v prosinci. O den později prchnul prezident Janukovyč do Ruska, kde už zůstal. Nové ukrajinské státní zastupitelství ho obvinilo ze zapojení do střelby po protestujících. V roce 2015 jej pak Interpol zařadil do rejstříku hledaných osob. (Wilson, 2015; Yekelchuk, 2020)

Reakce na výsledky Euromajdanu na sebe nenechala dlouho čekat. Očividný odklon ukrajinských obyvatel od Ruska směrem k Evropě vyvolal okamžitou reakci ze strany ruského prezidenta Vladimíra Putina. Ten v noci z 22. na 23. února 2014 rozhodl o anexi autonomní republiky Krymu. 27. února pak ruské ozbrojené složky provedly převrat, během kterého vyměnily dosavadní krymskou vládu za novou, která byla podřízena Rusku. Novým premiérem Krymské republiky se stal Sergej Aksjonov, přestože jeho strana, Ruská jednota, získala ve volbách v roce 2012 pouhé 4 % hlasů. V březnu téhož roku pak proběhlo na území Krymu pseudoreferendum o připojení Krymské republiky k Rusku, ve kterém se 96,7 % voličů vyslovilo pro. Ruské jednotky byly také rozestavěny kolem východní hranice Ukrajiny a na hranici Ruska a Běloruska. Tyto jednotky plnily

nepřímou roli v podněcování rebelie na území Donbasu⁶. Právě z této části Ukrajiny vzešly protimajdanovské skupiny, které prosazovaly myšlenku „Novorusianismu“. Jejich hlavním cílem bylo oddělení celé jihovýchodní části Ukrajiny a vznik nového státu – Novoruska. Tyto skupiny se často dostávaly do konfliktu s podporovateli myšlenek Euromajdanu. V některých městech také došlo k násilné okupaci vládních budov a následnému vyhlášení lidových republik. Asi nejznámějším případem jsou Doněcká a Luhanská lidová republika. Obě tyto republiky následovaly krymský případ. Tedy vyhlášení pseudoreferend, které končily téměř jednohlasným výsledkem pro oddělení se od Ukrajiny. Zásadní rozdíl však byl ten, že tato dvě uskupení, která později vyhlásila konfederaci Novoruska, nebyla anektována Ruskem jako Krym. Byla však Ruskem ve svých bojích proti ukrajinské armádě podporována. Přestože ruská strana své zapojení v bojích na východní části Ukrajiny popírala, její jednotky se v podobě dobrovolníků do války zapojovaly. (Marples, 2021; Wilson, 2015; Yekelchik, 2020)

Válkou svíraná Ukrajina si musela v roce 2014 vybrat novou hlavu státu. Ve volbě zvítězil již v prvním kole bývalý ministr zahraničí a podnikatel Petro Porošenko. Začátek jeho vlády provázela série porážek ukrajinské armády na východě země. Z toho důvodu začala jeho popularita rychle klesat. V dubnu 2016 začal spolupracovat s novým předsedou vlády Volodymyrem Hrojsmanem, který byl členem Porošenkovy politické strany. Ta také získala ve vládní koalici převahu nad Lidovou frontou. Porošenko tak získal politickou sílu k potřebným reformám. Asi nejdůležitějším krokem byla rekonstrukce armády, která se díky reformám stala mnohem profesionálnější a dokázala tak efektivněji bojovat na Donbase proti separatistům. Petro Porošenko se dále zasadil o možnost Ukrajinců cestovat do Evropské unie bez víza. Jedním z důležitých kroků bylo také zřízení speciálního soudu pro korupční kauzy, které ale vstoupilo v platnost až po skončení Porošenkova mandátu. Spíše, než na Porošenkovy reformy se ale voliči zaměřili na jeho podnikatelský život. Trnem v oku jim byla jeho továrna na výrobu čokolády, která až do roku 2017 sídlila v Rusku. Problém shledávali také v jeho offshorové firmě se sídlem na Kypru. Proces dekomunizace, který byl zahájen v roce 2015, jehož součástí bylo odstraňování sovětských pomníků a přejmenovávání ulic (mnohdy podle jmen radikálních nacionalistických hrdinů Ukrajiny), se zase nesetkal s velkou oblibou na východě země. Porošenko tak do posledních prezidentských voleb roku 2019 šel s notně

⁶ Podle údajů NATO se jednalo o zhruba 40 000 jednotek. Ukrajinské zdroje tvrdí, že v období dubna 2014 jich kolem hranic bylo až 146 000.

pošramocenou reputací. Vaz mu pak zlomily dvě události. V listopadu 2018 zaútočila ruská pobřežní stráž na tři ukrajinské lodě, které chtěly proplout Kerčským průlivem. Následně byla tato plavidla zajata. Útok na cizí námořnictvo lze ale podle OSN považovat za vojenskou agresi, a je tak relevantním důvodem pro vyhlášení války. Porošenko proto rozhodl o vyhlášení 60denního stanného práva. To bylo následně parlamentem zkráceno na 30 dní a vztahovalo se pouze na regiony sousedící přímo s Ruskem. U veřejnosti se ale hlava státu nesetkala s pozitivní reakcí. Druhou událostí byl korupční skandál, při kterém měly být z Ruska na Ukrajinu propašovány použité díly z těžké vojenské techniky a následně prodány za vyšší cenu jako nové. Poté, co v prvním kole skončil Porošenko na druhém místě, ještě prosadil zákon, kterým se ukrajinština stala povinným jazykem pro zaměstnance ve veřejném sektoru. Tento akt mu ale v kampani nijak výrazně nepomohl, a novým prezidentem se tak stal Volodymyr Zelenskyj. (Yekelchyk, 2020)

Hned po své inauguraci rozpustil Zelenskyj ukrajinský parlament. Původní parlamentní volby, plánované na 27. října 2019, tak přesunul na 21. července 2019. Jako důvod tohoto kroku uvedl Zelenskyj nulové zastoupení jeho politické strany Sluha národa⁷, kvůli kterému nemohl prosazovat svůj program. (Novinky, 2019) V předčasných červencových volbách pak drtivě zvítězila právě Zelenského strana, která získala 254 mandátů, a tím pádem i pohodlnou většinu ve 450místním parlamentu. (The Central Election Commission, 2019) Zelenskyj je jednoznačně prozápadně a proevropsky orientovaným prezidentem. Na začátku dubna roku 2021 žádal o urychlení vstupu Ukrajiny do NATO. Ruská strana okamžitě reagovala s tím, že případný vstup Ukrajiny do Severoatlantické aliance by znamenal zhoršení konfliktu na východě Ukrajiny. Během dubnového setkání Volodymyra Zelenského s francouzským prezidentem Emmanuelem Macronem a tehdejší německou kancléřkou Angelou Merkelovou v Paříži vyzvali zúčastnění k deeskalaci Rusko-Ukrajinských vztahů a stažení ruských vojsk od hranic s Ukrajinou a z Krymu. Reakce Moskvy ovšem byla taková, že její vojska nepředstavují žádnou hrozbu. (iDnes, 2021) V brzkých ranních hodinách 24. února 2022 rozhodl ruský prezident Vladimír Putin o zahájení „speciální vojenské operace“. Stalo se tak v návaznosti na jeho oficiální uznání nezávislosti Doněcké a Luhanské republiky z 22. února téhož roku. Podle oficiálního vyjádření Kremlu je cílem této „operace“ ochrana obyvatel Ukrajiny, kteří měli být od roku 2014 oběťmi genocidy a utlačování ze strany

⁷ Ve stejnojmenném komediálním seriálu ztvárnil Volodymyr Zelenskyj postavu Vasilije Golobrodka, který se z učitele dějepisu stane prezidentem Ukrajiny. Z této pozice pak vede boj s korupcí. (ČSFD, Sluha národa)

kyjevského režimu. Ta má být zajištěna tak, že ruská vojska demilitarizují a denacifikují Ukrajinu. Role Ruska v konfliktu na Ukrajině se tak stala oficiální, a rozpoutalo tak válku na celém území Ukrajiny, která v době psaní této diplomové práce stále trvá. (ČT24, 2022)

2. Teoretická východiska

2.1 Demokracie a demokratizace

2.1.1 Demokracie

Jedním z nejdůležitějších autorů, kteří se zabývali konceptem demokracie byl Karl Popper (1945). Ten ve své knize tvrdí, že demokracie může fungovat pouze tehdy, kdy se její hlavní představitelé drží sedmi pravidel. Jako první uvádí nutnost zavedení limitů pro vládnoucí strany. Přestože demokracie znamená vládu většiny, může se jednoduše tato většina stát tyranii. Jako příklad uvádí situaci, kdy lidé, kteří jsou vysokí 6 stop, a zároveň tvoří většinu ve společnosti, rozhodnou o tom, že lidé menšího vzrůstu budou platit veškeré daně. Proto musí být zaveden systém, který omezuje možnosti vládnoucí většiny, aby bylo předejito její tyranii. Druhým pravidlem je nutnost rozdělovat politické režimy pouze na dvě skupiny. Tou první je výše popsaný systém, který obsahuje prvky omezující vládu většiny. Tento systém pak lze považovat za demokratický. Jakýkoli další pak považuje za tyranii. Třetím bodem je nutná konzistentní Ústava vylučující takové změny systému, které by mohly ohrozit jeho demokratičnost. Ve čtvrtém pravidlu se věnuje ochranou menšiny. Taková ochrana nesmí zahrnovat jedince, kteří porušují právo dané země nebo vyzývají ke svržnutí demokracie. Za páté, během vytváření institutů bránící demokracii musí být brán zřetel i na možné protidemokratické tendence ze stran obyvatelstva i vládnoucí garnitury. Šestý bod představuje tvrzení, že pokud je zničena demokracie, znamená to zároveň zánik veškerých práv. Poslední pravidlo pak poukazuje na nutnost ochrany demokracie. Ta musí být chráněna za každou cenu.

Dalším autorem, který se problémem demokracie zabýval, byl Robert Alan Dahl (2000), kterého poměrně hojně citoval právě Wolfgang Merkel (2004) ve své teorii o zakořeněné demokracii. Dahl (2000) tvrdí, že ačkoliv jsou Ústavy různých zemí odlišné, mohou být stále nazývanými demokratickými, pokud dodržují nejzákladnější podmínku, kterou autor nazývá jako politickou rovnost. Pro její zajištění je třeba splnit pět standardů. Tím prvním je efektivní zastoupení, tedy, než dojde ke schválení nějakého usnesení

příslušným orgánem, musí mít každý jeho člen stejné a efektivní možnosti k vyjádření svého vlastního názoru. Druhým kritériem je rovnost v hlasování v momentě, kdy dochází k přijetí konkrétního usnesení. Jako třetí uvádí Dahl (2000) bližší porozumění (v originále jej autor uvádí jako „enlightened understanding“). V praxi to znamená, že každý zástupce musí mít možnost se důkladně seznámit s přijímaným usnesením a s možnými alternativami. Za čtvrté musí být zajištěna kontrola jednacího programu tak, že jednotliví zastupitelé mají výhradní pravomoc rozhodovat o jednotlivých bodech jednání. Posledním zmiňovaným kritériem je inkluze dospělých. Jedná se o jedinou podmínku, která se nevztahuje pouze na členy zákonodárných institucí, ale na všechny dospělé občany daného státu. Ti by měli mít stejná práva jako jejich političtí zástupci. Demokracii poté definuje jako systém, který zajišťuje výše zmíněných pět kritérií.

Mezi další autory, které Merkel (2004) ve své teorii zmiňuje, patří například Philippe Charles Schmitter a Terry Lynn Karl (1991). Ti uznávají, že z důvodu abstraktnosti jednotlivých definičních znaků demokracie⁸ mohou vznikat různorodé instituce nebo subtypy jednotlivých demokratických systémů. Naopak ale popisují konkrétní podmínky, vedle dodržování základních lidských práv, které je potřeba splnit, aby mohla být demokracie v zemi udržena. Ve své publikaci vycházejí ze sedmi, které představil Robert Dahl (1982). Ty jsou následující:

- 1) Kontrola nad vládními rozhodnutími je svěřena Ústavou do rukou volených zástupců
- 2) Jednotliví zastupitelé jsou pravidelně a férově voleni
- 3) Každý dospělý občan má právo volit
- 4) Každý dospělý občan má právo kandidovat do volených funkcí
- 5) Každý občan se může svobodně vyjadřovat k předem definovaným politickým tématům
- 6) Existují a jsou právně chráněny alternativní informační zdroje a občané z nich zároveň mohou volně čerpat
- 7) Občané mají právo vytvářet relativně nezávislá uskupení, stejně tak i politické strany nebo zájmové skupiny

⁸ Mezi ně Schmitter a Karl (1991) řadí například systém vládnutí, volby, vládu většiny nebo zastupitele.

Schmitter a Karl (1991) pak přidávají další dvě. Ta první říká, že volení zástupci musí mít možnost využívat svá práva svěřená Ústavou, aniž by byli v neúnosné míře vystavováni tlakům nevolené opozice. Jako hlavní příklad porušení této zásady uvádějí státy tehdejší střední Ameriky, kde hlavní slovo měla mnohdy armáda, nikoliv vláda. Přesto však bylo dodrženo sedm Dahlových (1982) zásad, a tak by tyto státy mohly být považovány za demokratické. Druhou, podmínkou je, že vláda dané země musí být schopna dělat svá rozhodnutí nezávisle na politických silách nacházejících se mimo území daného státu. Toto je velmi zásadní právě pro Ukrajinu, která se historicky (a zároveň i současně) potýkala s cizími vlivy – hlavně ze strany Ruska, kterému se tím dařilo narušovat demokratizaci Ukrajiny.

Mezi další autory věnujících se demokracii patří například Ralf Dahrendorf (2003). Ten ji definoval jako sdružení institucí s cílem legitimovat vládní rozhodnutí tím, že zodpoví tři základní otázky. První otázkou je: „Jak lze docílit změny ve společnosti bez použití násilí?“. Odpověď nachází u Poppera (1945), který tvrdí, že je to právě demokratický systém, který je jako jediný schopen provádět změny bez prolití krve. Druhá otázka zní: „Jakým způsobem nastavit systém brzd a protivah, abychom zajistili, že vládnoucí garnitura nezneužije své pravomoci?“. Byť jej Dahrendorf (2003) přímo nezmiňuje, domnívám se, že i zde lze hledat odpověď právě u Poppera (1945) a jeho pravidel pro zachování demokracie. Poslední otázka se ptá, jakým způsobem mohou občané státu promlouvat do vládních rozhodnutí. Zde vychází ze samotné podstaty demokracie, která říká, že démos je suverénem, který právě dává demokratickým institucím svou legitimitu, a zároveň je za pomoci voleb vytváří.

Jako poslední představím klíčové koncepty demokracie, které představili Ricardo Blaug a John Schwarzmantel (2016). Za základní koncepty považují svobodu a autonomii. Tyto dvě charakteristiky jsou, podle Blauga a Schwarzmantela (2016) plně komplementární. Člověk, který je autonomní, dělá morální rozhodnutí na základě limitů, které si sám stanoví. Díky tomu není ovlivněn ostatními, a proto o něm lze hovořit jako o svobodném. Dalším základním konceptem je rovnost. Ta v demokratickém systému neznámá (a ani není možná) biologickou rovnost, tedy, že každý je fyzicky nebo mentálně stejně vybaven. Za rovnost ve smyslu politickém považují situaci, kdy jsou si lidé občansky rovni. Řečeno zjednodušeně – mají stejná práva. Třetí charakteristika typická pro demokracii je reprezentace. Ta spočívá v možnosti lidu volit své zástupce. Voliči by v demokracii měli plnit také kontrolní funkci nad jimi zvolenými zástupci.

Blaug a Schwarzmantel (2016) ovšem upozorňují na možnou odtažítost reprezentantů od reprezentovaných (voličů) v momentě, kdy jsou zvoleni do úřadu. Zároveň uvádějí, že lidé, kteří jsou ve svém osobním životě zatíženi jinými problémy (ať už pracovními, osobními atd.), již nemají čas nebo potřebu vykonávat svou „kontrolní funkci“. V konečném důsledku se proto domnívají, že existence kontroly občana nad politikem ve skutečnosti neexistuje. Čtvrtým aspektem je vláda většiny. Podobně jako Popper (1945) vyslovují Blaug a Schwarzmantel (2016) jistou obavu z možné tyranie většiny. Tím spíše, pokud je občanská společnost názorově polarizována. Domnívají se však, že pokusy o zamezení tyranii většiny (tak, jak uvádí Popper (1945) ve svém prvním pravidle) v současné společnosti selhaly. Posledním klíčovým konceptem demokracie je občanství. Blaug a Schwarzmantel (2016) tvrdí, že občanství je něco, co se člověk musí naučit a používat v rámci občanské společnosti. A právě občanství považují za velmi důležité pro eventuální kontrolu svých reprezentantů.

Z výše uvedených pohledů na koncept demokracie je patrná různorodost. Pokud bychom však měli najít společné rysy, tak tím nejvýraznějším je zcela jistě přijetí faktu, že plně funkční demokracie, která by splňovala všechny výše zmíněné nutnosti, neexistuje. Autoři se ale zároveň shodují, že přestože „ideální demokracie“ nelze dosáhnout, je nutné neustále vytvářet snahu o její dosažení, a hlavně ochranu. A proto stále nejaktuálnější definicí demokracie je nejspíše ta, kterou vyslovil 11. listopadu 1947 Winston Churchill na půdě britského parlamentu:

„No one pretends that democracy is perfect or all-wise. Indeed, it has been said that democracy is the worst form of Government except all those other forms that have been tried from time to time; but there is the broad feeling in our country that the people should rule, continuously rule, and that public opinion, expressed by all constitutional means, should shape, guide, and control the actions of Ministers who are their servants and not their masters.“ (Hansard, 1947)

2.1.2 Demokratizace

Demokratizace, jak již z názvu vyplývá, je velmi úzce spojena s demokracií. Na rozdíl od demokracie se ale jedná o proces. Ten lze rozdělit do tří fází. Tou první je zavedení demokracie do nedemokratického režimu. Následný krok pak představuje zavádění a upevňování demokratických kvalit v rámci politického systému. V neposlední řadě je pak důležité zajistit přežití demokracie v návaznosti na tlaky ze společnosti. Demokratizace jako celek, tak de facto nikdy nekončí. (Haerpfer, Benrnhagen, Inglehart, Welzel, 2009)

Haerpfer, Benrnhagen, Inglehart a Welzel (2009) tvrdí, že nejrozšířenějším typem demokratizace je tzv. „responsivní demokratizace“. Jedná se o jedinou alternativu, která je vyvolána tlakem obyvatel daného státu. Na počátku takového procesu stojí modernizace. Díky ní jsou někteří běžní občané nově schopni získat zdroje potřebné k provádění akcí, které jsou namířeny proti vládnoucím elitám. Postupně se k nim přidávají ostatní občané, kteří začnou volat po demokratických principech. Nakonec dojde k události (např. protest), která donutí vládnoucí garnituru k přijetí požadavků občanů. Zároveň je to pouze responsivní demokratizace, která je schopna zajistit „zakořenění demokracie“ (viz dále).

Velmi vzácná je tzv. „osvícenská demokratizace“. K té dochází ve chvíli, kdy vládnoucí elity samy zavedou demokratické prvky kvůli historickým negativním zkušenostem s nedemokratickým režimem. Tento typ lze do jisté míry nalézt u států bývalé Osy z druhé světové války – tedy Německo, Itálie a Japonsko. Nedemokratické vlády mohou být také ke změně režimu přinuceny jinou mocností. Tato, tzv. „nucená demokratizace“ je typická pro poválečné státy. Jako příklad mohou být nedávné americké pokusy o nastolení demokracie v Afghánistánu. Tento příklad ale zároveň ukazuje, že takto nastolené demokratické režimy nemusí mít dlouhého trvání⁹. Posledním důvodem přechodu nedemokratických vlád k demokracii může být zneužití demokratických principů k osobnímu prospěchu. Takový proces pak můžeme nazývat jako „oportunistická demokratizace“. Všechny tři výše uvedené způsoby demokratizace probíhají na základě rozhodnutí vlád. Proto ani u jedné z nich není nutný tlak obyvatelstva. Z toho samého důvodu ale hrozí, že společnost zcela nepřijme

⁹ Ještě předtím, než došlo k úplnému stažení amerických vojsk z Afghánistánu 11. září 2021, začalo radikální hnutí Taliban obsazovat velká města a přebírat moc od západem podporovaných vlád. (ČT24, 2021)

demokratické způsoby, a proto jsou tyto typy demokratizace méně stabilní, než je ten responsivní. (Haerpfer, Benrnhagen, Inglehart, Welzel, 2009)

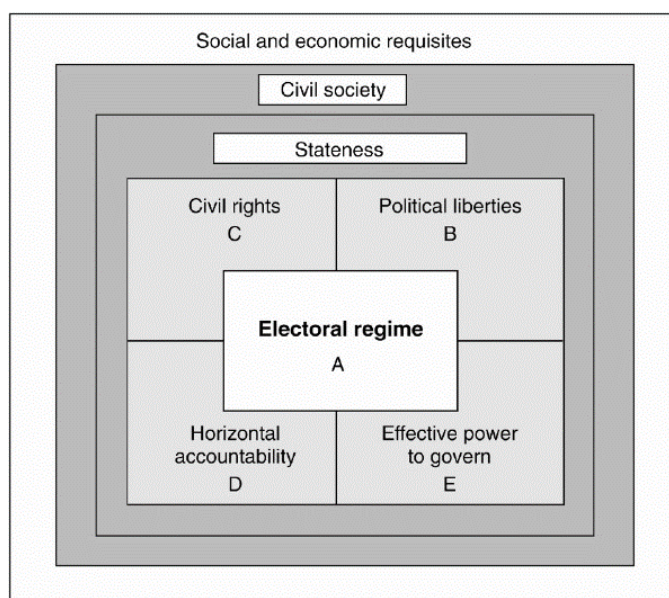
Trochu odlišný pohled na proces demokratizace nabízí Valerie Bunce (1998 a 2000), která se zabývala rozdíly v demokratické tranzici mezi státy jižní Ameriky a jižní východní Evropy. Ve své práci z roku 2000 tvrdí, že všechny demokratizující se státy se během tohoto procesu musí pokořit tři základní překážky – ukončení autoritativního způsobu vládnutí, vybudování demokratických institucí a nalezení způsobu spolupráce s elitami bývalého režimu. To, jakým způsobem se nový režim s těmito problémy vypořádá, je ale pro každý region odlišné. Zatímco státy východní Evropy, které se zcela oprostily od minulého režimu a jeho elit, měly zpravidla nejhladší přechod k demokracii, v případě Latinské Ameriky a jižní Evropy byla úspěšnější strategie kooperace s předchozím režimem. Dalším výrazným rozdílem pak byla aplikace ekonomických reforem, které byly v rámci východní Evropy prosazeny mnohem rychleji než u jižních států. (Bunce, 1998) Valerie Bunce (2000) zároveň upozorňuje na několik podmínek pro to, aby mohlo k procesu demokratizace dojít. Jako ty nutné, ale ne dostačující, uvádí společenský konsenzus na budoucí podobě státu a vyřešené územní spory. Jako další důležitou podmínku (nikoliv ale nutnou) jmenuje předchozí existenci nějakého suverénního státního útvaru na území nově vzniklé demokratické země. Za zmínku také stojí pohled Bunce (2000) na vliv nacionalismu na demokratizaci země. Ta jej totiž nepovažuje nutně za antidemokratický, ale pracuje s tezí, že v některých případech může mít naopak pozitivní vliv na celkový proces demokratizace – například může dopomoci jako mobilizátor občanů.

Henry Hale (2015) se ve své knize věnuje přímo regionu bývalých států Sovětského svazu – Eurasie a uvádí, že pro tuto oblast je typický tzv. „patronalismus“, který Hale (2015) definuje jako společenskou rovnováhu, při které jsou individuální ekonomické či politické cíle řešeny formou konkrétního daru nebo naopak je trestána nečinnost. Často to tedy znamená, že tato společnost je doprovázena vyšší mírou korupce a nedodržováním základních práv. V takovýchto podmínkách může podle Halea (2015) vzniknout nějaká forma demokracie pouze v případě, kdy mezi sebou jednotliví patroni (tedy vlivné osoby) začnou soupeřit o moc. Jako příklad této situace pak uvádí Oranžovou revoluci a následné roky do zvolení prezidenta Viktora Janukovyče na Ukrajině.

2.2 Koncept „zakořeněné demokracie“ podle Wolfganga Merkela

V předchozí kapitole byl zmíněn pojem „zakořeněná demokracie“ (embedded democracy), a právě tomu je věnována tato část. Tento koncept představil Wolfgang Merkel (2004) a pracuje s myšlenkou, že demokratické režimy jsou stabilní právě z toho důvodu, že jsou vnitřně a vně zakořeněné. Vnitřní zakořenění znamená existenci a vzájemnou provázanost pěti základních institucí demokratického režimu. Vnější zakořenění pak představují různé aspekty vytvářející ochranu demokracie před vnitřními a vnějšími šoky, které by ji jinak mohly destabilizovat. Obrázek 1 ilustruje tento koncept. Prvky označené jako A-E představují vnitřní zakořenění. To vnější je pak vyobrazeno jako dva tmavošedé a jeden bílý rám obklopující prvky vnitřního zakořenění.

Obrázek 1 - Koncept zakořeněné demokracie

Zdroj: Merkel, 2004

2.2.1 Vnitřní zakořenění

Prvním základním prvkem vnitřního zakořenění je volební systém. Ten zaujímá v diagramu zakořeněné demokracie centrální pozici, neboť právě možnost volit své zástupce je základním kamenem pro každý demokratický systém. Předpokladem pro existenci voleb jsou politické svobody, které představují další prvek vnitřního zakořenění demokracie. Vedle základního práva volby, dávají také možnost podílet se na chodu politických organizací. Další klíčovou svobodou představuje např. svoboda slova či právo

demonstrovat. Díky existenci politických svobod může ve státě vznikat občanská a politická společnost. Společně s volebním systémem tak vytvářejí možnost kontroly politiků občany, a vytváří tedy vertikální odpovědnost v rámci demokratického režimu. Třetí důležitou součástí jsou občanská práva. Ta jsou neměnná a slouží jako pojistka pro občany, která jim zajišťuje rovnoprávnost, a také že vláda nezneužije svých pravomocí. K docílení právního státu je pak ještě nutná existence nezávislé justice, která dohlíží na dodržování jednotlivých zákonů. Čtvrtým prvkem je horizontální odpovědnost. Té lze docílit pouze v případě, kdy je zavedena dělba moci ve státě. V takovém případě je totiž zajištěna forma permanentního dohledu nad vládou, kterou vykonává jiná nezávislá instituce, co zároveň může jednat, dojde-li k porušení práva. Posledním dílem je pak efektivní síla vládnutí. Hlavní myšlenkou je zajištění, že vláda je opravdu ten orgán, který vládne. Proto nesmí být významné pravomoci v rukou orgánů, které nepodléhají dohledu ústavních soudů (např. policie nebo armáda). (Merkel, 2004)

2.2.2 Vnější zakořenění

První součástí vnějšího zakořenění demokracie tvoří sociální a ekonomická situace v dané zemi. Pokud má daná země vyspělou ekonomiku, vytváří si tak ochranu před možnými negativními vlivy na demokratičnost svého systému. Důležitou roli také hraje efektivita redistribuce. Čím je efektivnější, tím silnější štít pro demokracii představuje. Důvodem může být například vzdělanější populace která je proto, oproti zemím s méně kvalitním přerodělovacím systémem, politicky gramotnější. Další pilíř představuje občanská společnost. Ta je mnohdy apolitická a může plnit hned několik různých funkcí. Může třeba sloužit jako orgán, který chrání jednotlivé svobody občanů před státem. Také je lze označit jako „školy demokracie“, ve kterých je možné procvičovat demokratické myšlení a občanské chování na denním pořádku. V neposlední řadě pak může sloužit i jako nátlaková skupina snažící se prosadit své vize na vládní úrovni. Posledním prvkem vnějšího zakořenění demokracie je státnost. Tento, možná zprvu nic neříkající, pojem poukazuje v kontextu Merkelovy (2004) teorie na různá členství státu v mezinárodních sdruženích. Ty mají sloužit jako ochrana vůči vnějším protidemokratickým vlivům.

3. Metodika

Hlavním cílem této práce je analýza procesu demokratizace Ukrajiny. K jeho dosažení bude využita kvantitativní analýza jednotlivých dílčích období politického vývoje na Ukrajině mezi lety 2003-2021. Data byla čerpána z transformačního indexu BTI, který každé dva roky zkoumá změny v politickém systému konkrétní země. Výsledky budou porovnávány s Merkelovou (2004) teorií zakořeněné demokracie, abychom blíže zjistili, jakým způsobem probíhal proces demokratizace Ukrajiny po Oranžové revoluci. Popisované hodnoty budou zároveň srovnávány s ostatními zeměmi z oblasti postsovětské Eurasie¹⁰, abychom mohli vývoj demokratizace Ukrajiny vztáhnout do širšího kontextu zemí v rámci jednoho regionu.

Celkem bude tedy analyzováno osm prvků zakořeněné demokracie ve dvouletých intervalech podle teorie Wolfganga Merkela (2004). Z prvků vnitřního zakořenění to bude svobodnost a férovost voleb (A)¹¹, svoboda shromažďování a sdružování a svoboda slova (oboje B), občanská práva (C), dělba moci a nezávislost justice (oboje D) a efektivní síla vládnutí (E). Vnější zakořenění pak představuje ekonomika země, občanská společnost a mezinárodní spolupráce, která nejlépe odpovídá Merkelově (2004) definici státnosti.

Poslední část pak nabídne další kvantitativní analýzu jednotlivých prvků, tentokrát však za celé sledované období, kde bude kladen důraz hlavně na trendovost vývoje jednotlivých atributů a vysvětlení jejich případných odchylek na historických souvislostech za pomoci deduktivní metody.

¹⁰ Kromě Ukrajiny do této oblasti patří Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Mongolsko, Rusko, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán.

¹¹ Písmena v závorkách odkazují na jednotlivé prvky podle Merkelovy (2004) teorie uvedené v obrázku číslo 1.

4. Sledované období 2003-2021

4.1 Rok 2003-2005

Tabulka 2 – Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2003-2005

Země postsovětské Eurázie	Vnitřní zakořenění					Vnější zakořenění			Demokracie
	Svoboda a férovost voleb	Politické svobody	Občanská práva	Horizontální odpovědnost	Efektivní síla vládnutí	Ekonomika země	Občanská společnost	Státnost	
Ukrajina	8	8,00	8	7,00	7	6,82	5	6,67	7,10
Arménie	6	5,50	6	3,50	3	6,43	5	7,00	5,20
Ázerbájdžán	3	4,00	5	4,00	1	5,21	3	5,67	3,80
Bělorusko	3	4,00	3	3,00	1	4,96	2	3,33	3,97
Gruzie	9	7,00	7	6,00	7	5,36	5	7,33	6,10
Kazachstán	3	3,50	5	3,50	1	6,79	4	5,67	4,18
Kyrgyzstán	4	5,00	5	3,50	1	5,43	5	6,67	4,08
Moldavsko	7	6,50	7	4,00	7	4,71	3	5,00	5,40
Mongolsko	6	7,00	6	7,00	7	5,54	6	8,67	7,05
Rusko	6	5,00	6	4,50	8	6,57	4	4,67	5,70
Tádžikistán	3	3,50	4	3,50	1	3,39	3	7,33	3,50
Turkmenistán	1	1,00	1	2,00	1	3,82	1	3,00	2,58
Uzbekistán	2	2,00	2	2,50	1	3,79	2	3,33	3,13

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Prvky vnitřního zakořenění

Zaměříme-li se přímo na charakteristiky zakořeněné demokracie, vidíme, že je Ukrajina nad průměrem eurasijských postsovětských republik. V otázce svobody a férovosti ve volbách byla hodnocena 8 body z 10. V tomto atributu si vedla lépe pouze Gruzie, která byla ohodnocena 9 body. Od lepšího výsledku dělila Ukrajinu hlavně nižší férovost ve volbách kvůli vyššímu mediálnímu prostoru pro vládnoucí strany v posledních parlamentních a prezidentských volbách. Zpráva BTI (2006) však v tomto ohledu poukazuje na obrovský posun v dělbě mediálního prostoru po Oranžové revoluci i pro opoziční kandidáty.

Politické svobody pro účely této diplomové práce představují dva body, které BTI Transformation index sleduje. Těmi jsou svoboda shromažďování a sdružování a svoboda slova. Jejich průměrná hodnota pak v tabulce číslo 1 (a ve všech dalších) představuje právě hodnocení politických svobod. Ukrajina byla v obou těchto bodech hodnocena nejlépe mezi postsovětskými zeměmi. Svoboda shromažďování a sdružování byla hodnocena 9 body z 10, zatímco svoboda slova pouze 7 z 10.

Také v otázce občanských práv byla Ukrajina na prvním místě mezi sledovanými zeměmi. Celkem získala 8 bodů z 10. Nutno však dodat, že přestože je hodnocení relativně vysoké, zpráva BTI (2006) zároveň uvádí, že na Ukrajině došlo ve sledovaném

období k několika případům vyhrožování, útokům, či dokonce zabitím v důsledku novinářské práce.

Podobně jako politické svobody, tak ani horizontální odpovědnost není přímo měřenou veličinou BTI Transformation indexu. Pro účely této práce tak bude sledována pomocí dělby moci a nezávislosti justice a opět následně hodnocena jako průměrná známka těchto dvou atributů. Obě tyto charakteristiky byly ohodnoceny známkou 7 z 10. BTI (2006) uvádí, že ačkoliv je dělba moci i nezávislost justice zakotvená v Ústavě, reálná praxe taková není. Zároveň však podotýká, že přijaté reformy v tomto období by situaci mohly vylepšit.

Efektivní síla vládnutí na Ukrajině je také zakotvena v ústavním zákoně. Politická praxe je však jiná kvůli existenci silných lobbistických skupin, které mají mnohdy větší moc než některé politické strany. Zpráva BTI (2006) však uvádí, že prezident Juščenko a vláda Tymošenkové podléhali ve sledovaném období lobbistickým tlakům v mnohem menší míře, než tomu bylo dříve. Celkově tak byla efektivní síla vládnutí ohodnocena 7 body z 10.

Prvky vnějšího zakořenění

Ekonomika zemí postsovětské Eurasie v tomto sledovaném období byla buďto limitovaná nebo velmi limitovaná. Ukrajina se s celkovým hodnocením 6,82 bodů pohybovala jen velmi těsně pod hranicí 7 bodů, což by již poukazovalo na pokročilý ekonomický status. (Bertelsmann Transformation Index 2006 – Ukraine, 2006)

Přestože na území Ukrajiny během existence Sovětského svazu téměř neexistovala občanská společnost, velmi rychle a úspěšně zde našla své kořeny a stala se hlavním motorem Oranžové revoluce. Pořád se ale jedná hlavně o její zárodek, a tak nemohla být hodnocena lepší známkou než 5.

V otázce státnosti byla Ukrajina sice hodnocena nad průměrem Eurasie (6,67 bodů), avšak zdaleka nebyla hodnocena nejlépe. Hlavně během období prezidenta Kučmy byl zrak Kyjeva upřen spíše na Moskvu. A byl to právě Kučma, kdo 15. července 2004 rozhodl o vyjmutí věty „Ukrajina se připravuje na plnohodnotný vstup do Evropské unie a NATO.“ Ze 16. článku ukrajinské obrané doktríny. BTI (2006) ale zároveň uvádí, že

ačkoliv byla Ukrajina orientována primárně na Rusko, udržovala si diplomatické vztahy i se západními zeměmi, převážně pak s Polskem.

Shrnutí daného období

Z pohledu celkového hodnocení demokracie v postsovětských zemích z oblasti Eurasie vidíme, že, společně s Mongolskem, je Ukrajina výrazně převyšuje. Tyto dvě země v rámci této skupiny totiž jako jediné získaly hodnocení nad 7 bodů (Ukrajina 7,10 a Mongolsko 7,05). Společně s Gruzii, která byla ohodnocena 6,10 body, byly tak jako jediné tři země z této oblasti označeny „pouze“ jako defektní demokracie. Ostatní postsovětské země byly buďto vysoce defektivními demokraciemi nebo přímo autokraciemi.

Oranžová revoluce díky reformě volebního zákona, která měla zabránit budoucím podvodům, jistě dokázala nasměrovat Ukrajinu na tu správnou cestu. Zároveň také byly odebrány některé pravomoci z rukou prezidenta (např. možnost volby ministrů). Také došlo k decentralizaci moci, když byla delegována část vládní moci na regiony. Stále zde však byl patrný vliv některých silových skupin a také Ruska. (Bertelsmann Transformation Index 2006 – Ukraine, 2006)

4.2 Rok 2005-2007

Tabulka 2 – Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2005-2007

Země postsovětské Eurasie	Vnitřní zakořenění					Vnější zakořenění			Demokracie
	Svoboda a férovost voleb	Politické svobody	Občanská práva	Horizontální odpovědnost	Efektivní síla vládnutí	Ekonomika země	Občanská společnost	Státnost	
Ukrajina	8	8,00	8	7,00	7	6,50	5	7,33	7,35
Arménie	6	5,00	6	4,00	5	6,82	4	7,00	6,00
Azerbájdžán	3	3,50	5	4,00	2	5,21	3	5,67	3,80
Bělorusko	2	3,00	2	3,00	2	5,00	2	3,33	3,93
Gruzie	9	8,00	7	5,00	9	6,36	5	7,67	6,85
Kazachstán	3	4,00	4	3,50	2	6,82	3	7,00	4,23
Kyrgyzstán	7	7,50	7	5,00	5	5,64	6	7,33	5,95
Moldavsko	8	7,50	7	5,50	7	5,00	6	6,33	6,85
Mongolsko	7	7,00	7	6,50	7	5,50	6	8,67	7,00
Rusko	6	4,00	5	4,00	6	6,54	3	4,33	5,35
Tádžikistán	3	3,50	4	3,00	2	3,86	4	7,33	3,73
Turkmenistán	2	1,00	1	2,50	1	3,89	1	3,00	2,78
Uzbekistán	2	2,50	2	2,50	2	4,14	2	2,67	3,22

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Prvky vnitřního zakořenění

Hodnocení férovosti a svobodnosti voleb zůstalo neměnné oproti předchozímu období. Parlamentní volby roku 2006 proběhly řádným způsobem. Ukázaly však novou překážku volebního systému, a sice volební strany sponzorované oligarchy. Ty totiž měly díky vyššímu finančnímu kapitálu výhodu v předvolební kampani oproti ostatním stranám.

Svoboda slova byla oproti předchozímu období hodnocena o jeden bod lépe, tedy 8 body z 10. Hlavním důvodem byla celkově větší vyrovnanost v poskytování mediálního prostoru různým politickým proudům. Ve sledovaném období také nebyly zaznamenány žádné případy státní cenzury. Mediální činnost však nebyla příliš výdělečná, což znamenalo finanční závislost na jiných společnostech, které tak skrze média mohly propagovat své vlastní politické zájmy. Zároveň stále docházelo k občasným útokům na novináře. Svoboda shromažďování a sdružování byla také ohodnocena 8 body, což ale znamená pokles oproti minulému období. Tato práva sice nebyla na území Ukrajiny nijak limitována, ale zároveň nebyla ani nijak legislativně podložena. V konečném důsledku se tak celkové hodnocení politických svobod nezměnilo.

Hodnocení občanských práv zůstalo také stejné, tedy 8 bodů z 10. Zpráva BTI (2008) říká, že během sledovaného období nedošlo k žádnému významnému upírání práv nebo etnické diskriminaci. Zároveň ale poukazuje na ukrajinský zákon o uprchlících, který byl

podle organizace Human Rights Watch v rozporu se základními lidskými právy. Dále referuje také o špatných podmínkách ve věznicích a v neposlední řadě vyslovuje obavu nad zvyšující se mírou xenofobie na území Ukrajiny.

Dělba moci i nezávislost justice obdržely po 7 bodech z 10, což je stejně jako v předchozím období. Ústavní změny z roku 2006 sice v teorii omezily prezidentskou moc, nevymezily však dostatečnou hranici mezi mocí prezidenta a premiéra. Z toho důvodu se Ukrajina v roce 2007 ocitla v politické krizi. Justice se v tomto období potýkala hned s několika problémy. Vedle neustále se měnících zákonů čelila také nedostatku kvalifikovaných soudců. Kvůli politickým sporům byl také téměř dva roky zcela paralyzován Ústavní soud, neboť nebyl jmenován dostatečný počet soudců.

Problém silné lobby na Ukrajině přetrvával i v těchto letech, a tak není divu, že hodnocení efektivní síly vládnout zůstalo neměnné. Některé státní instituce se také setkaly s problémem duplikace, kdy mezi sebou některé administrativní orgány s podobnými pravomocemi sváděly boj o moc. V porovnání s hodnocením ostatních zemí postsovětské Eurasie však stále patří Ukrajina k těm lépe bodovaným.

Prvky vnějšího zakořenění

Ekonomika Ukrajiny se oproti předchozím letům zhoršila, a s celkovým hodnocením 6,50 se mezi zeměmi uvedenými v tabulce číslo 2 propadla až na čtvrté místo. BTI (2008) za poklesem ukrajinské ekonomiky vidí proměnlivé ceny kovů, na jejichž vývozu je ukrajinská ekonomika do značné míry závislá. Díky jejich exportu za vyšší tržní ceny mohlo celkové HDP růst mnohem rychleji. V případě poklesu cen by se ale tento růst mohl výrazně zpomalit či zcela zastavit.

Občanská společnost a její členové začali být postupně přijímáni veřejností. Velký problém v jejím budoucím vývoji ale představuje nedostatek finančních zdrojů potřebných k jejímu plnohodnotnému fungování. Hodnocení tohoto prvku zakořenění demokracie se tak nijak nezměnilo.

Hodnocení státnosti Ukrajiny se ale oproti předchozímu období zlepšilo výrazně, a stouplo na celkových 7,3 bodů. Za tímto růstem stojí podle zprávy BTI (2008)

zefektivnění ve využívání (a celkové zvýšení) zahraniční pomoci. Vedle Evropské unie byly jedním z největších finančních podporovatelů Ukrajiny také USA.

Shrnutí daného období

Přestože i nadále zůstává Ukrajina defektní demokracií, její celkové hodnocení se zvýšilo o čtvrt bodu na 7,35. Nové ústavní změny, které vešly v platnost 1. ledna 2006, totiž znamenaly přesun větší části moci do rukou parlamentu na úkor prezidenta. Díky tomu se z Ukrajiny stala poloprezidentská republika se silnějším premiérem. Tyto změny ale nebyly pouze pozitivního rázu, jelikož vytvářely nové a dosud nevídané institucionální překážky. To nakonec vedlo v roce 2007 až k ústavní krizi. (BTI 2008 — Ukraine Country Report, 2008)

BTI (2008) hodnotí vývoj Ukrajiny mezi lety 2006-2008 jako pozitivní z hlediska přechodu k demokracii. Na druhé straně ale upozorňuje na výzvy, které před sebou Ukrajina má. Mezi ně patří například nedostatečná legislativa v otázce svobody slova a svobody sdružování, díry v zákonech způsobené ústavní reformou z roku 2006 nebo třeba i zdravotní problémy, jako je nutnost řešení pandemie HIV/AIDS na Ukrajině.

4.3 Rok 2007-2009

Tabulka 3 – Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2007-2009

Země postsovětské Eurasie	Vnitřní zakořenění					Vnější zakořenění			Demokracie
	Svobodnost a férovost voleb	Politické svobody	Občanská práva	Horizontální odpovědnost	Efektivní síla vládnutí	Ekonomika země	Občanská společnost	Státnost	
Ukrajina	8	8,00	8	6,00	7	6,11	5	6,67	7,00
Arménie	5	4,50	6	4,00	2	6,50	2	6,67	4,92
Azerbájdžán	4	3,50	4	4,00	2	5,79	3	6,00	3,92
Bělorusko	2	3,50	2	3,00	2	4,96	3	4,00	4,08
Gruzie	7	6,50	6	5,00	9	6,00	5	6,67	6,05
Kazachstán	3	4,00	4	3,50	2	6,32	3	7,00	4,17
Kyrgyzstán	4	4,00	6	3,50	2	5,54	5	6,33	4,35
Moldavsko	6	6,50	6	5,50	7	4,93	6	6,33	6,65
Mongolsko	6	7,00	6	6,50	7	5,50	6	8,67	6,90
Rusko	6	4,00	5	4,00	7	6,14	3	3,00	5,25
Tádžikistán	3	3,50	3	3,00	2	3,18	4	3,67	3,67
Turkmenistán	2	1,00	1	2,50	1	4,32	1	3,33	2,78
Uzbekistán	2	2,00	2	2,50	2	3,61	2	2,67	2,90

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Prvky vnitřního zakořenění

Volby jsou i nadále hodnoceny 8 body z 10. V tomto ohledu nedošlo k žádným výrazným změnám, a tak problémy spojené s oligarchy, kteří finančně dotují některé politické strany, stále přetrvávají. Podobně je na tom i hodnocení politických svobod, tedy svobody slova a svobody sdružování se. To se od minulého období také nezměnilo, a tak i v tomto případě stále přetrvávají již popsané problémy, jako je například nedostatečná podpora svobody shromažďování a sdružování v zákoně nebo finanční závislost médií na vlivových skupinách. Stejně je tomu tak i v hodnocení občanských práv nebo efektivní síly vládnout.

Jediný prvek vnitřního zakořenění demokracie, který zaznamenal nějaké zásadní změny oproti předchozímu období, je horizontální odpovědnost. Jak dělba moci, tak i nezávislost justice byly hodnoceny 6 body z 10, tedy v obou případech o jeden bod méně. BTI (2010) zhoršené hodnocení dělby moci odůvodňuje bojem o moc mezi premiérkou a prezidentem. Jušenko navíc znevažoval dělbu moci tím, že vydával prezidentské dekrety, které mnohdy nebyly ani zveřejňovány. Politická krize se podepsala i na nezávislosti justice. Soudy byly často zneužívány politickými silami a paralýza Ústavního soudu mezi lety 2007 a 2008 přispěla ke snížení věrohodnosti této instituce.

Prvky vnějšího zakořenění

V důsledku globální ekonomické krize oslabila i ukrajinská ekonomika, jejíž hodnocení kleslo na 6,11. Hlavními problémy byl pokles průmyslové produkce o 34 % mezi lety 2008 a 2009, a také snížení poptávky a cen železa na mezinárodním trhu.

Také hodnocení státnosti Ukrajiny bylo horší než v předchozím období (6,67 bodů). Největším problémem byla podle BTI (2010) opět politická krize, kvůli níž nemohly proběhnout důležité reformy. Kvůli tomu se stala Ukrajina méně spolehlivým partnerem, a tak s ní byla některá důležitá jednání na mezinárodní úrovni přerušena. Občanská společnost, podobně jako v předchozím období, nedoznala žádných změn.

Shrnutí daného období

Demokracie Ukrajiny ve třetím sledovaném období byla se sedmi body hodnocena nižší známkou než v předchozím období. Na konci roku 2007 proběhly předčasné parlamentní volby, po kterých se premiérkou země stala Julija Tymošenková. Ukrajina se následně dostala do politické krize kvůli soupeření premiérky a prezidenta o moc. V říjnu roku 2008 rozpustil prezident Juščenko ukrajinský parlament. Z důvodu finanční krize byly ale předčasné volby odloženy na neurčito, a tak vládla Tymošenková v demisi. Navzdory tomuto negativnímu vývoji byla Ukrajina stále nejlépe hodnocenou zemí z hlediska demokracie v rámci postsovětské Eurasie. (BTI 2010 — Ukraine Country Report, 2010)

Politická situace v tomto sledovaném období se podepsala negativně na celkovém hodnocení Ukrajiny. Větší nebezpečí pro Ukrajinu ale představovala globální ekonomická krize, která vedle horší ekonomické situace v zemi představovala další štěpící téma v politické debatě.

4.4 Rok 2009-2011

Tabulka 4 – Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2009-2011

Země postsovětské Eurasie	Vnitřní zakořenění					Vnější zakořenění			Demokracie
	Svoboda a férovost voleb	Politické svobody	Občanská práva	Horizontální odpovědnost	Efektivní síla vládnutí	Ekonomika země	Občanská společnost	Státnost	
Ukrajina	7	5,50	6	5,00	6	5,82	4	6,67	6,10
Arménie	5	4,50	6	4,00	2	5,93	3	7,00	5,25
Azerbájdžán	3	4,00	4	4,00	2	5,68	3	6,33	4,02
Bělorusko	2	3,00	2	3,00	2	4,79	2	3,33	3,93
Gruzie	8	6,50	6	6,00	9	5,61	5	6,67	6,15
Kazachstán	3	4,00	4	3,00	2	6,25	3	7,00	4,00
Kyrgyzstán	6	7,00	6	4,00	4	5,21	7	7,00	5,43
Moldavsko	7	7,00	7	6,00	7	5,43	8	6,67	7,05
Mongolsko	6	7,00	7	6,50	7	5,32	6	8,00	6,85
Rusko	6	4,00	5	4,00	7	6,11	3	4,33	5,35
Tádžikistán	3	3,00	4	2,50	2	3,50	4	4,67	3,50
Turkmenistán	2	1,00	1	2,50	2	4,25	1	3,33	2,83
Uzbekistán	2	2,00	2	2,50	2	3,18	1	2,67	2,85

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Prvky vnitřního zakořenění

Hodnocení férovosti a svobodnosti voleb se poprvé od Oranžové revoluce snížilo, a to z 8 bodů z 10 na 7. Příčinou toho bylo zjištění OSCE (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě), které poukázvalo na nedostatečnou legislativu v otázce různých administrativních procedur v průběhu voleb. Ty mohly mít mnohdy více výkladů nebo nebyly vůbec definovány. Důkazem toho jsou komunální volby v roce 2010, kdy na základě sporných zákonů nebylo v několika větších městech umožněno některým stranám kandidovat. Vedle toho došlo také těsně před těmito volbami ke změně v regulacích, které zvýhodňovaly větší strany. Volební komise byly navíc ve velké míře obsazovány členy vládnoucí Strany regionů. (BTI 2012 — Ukraine Country Report, 2012)

Změna politických sil znamenala také výrazné omezení svobody shromažďování a shlukování. V roce 2010 se totiž začal zvyšovat tlak na různé skupiny, jako jsou například aktivisté za lidská práva. Některé nevládní organizace, či dokonce jejich zahraniční dárci, byly navíc obviněny z porušování ukrajinských práv. Celkové hodnocení tohoto prvku politických svobod se tak z původních 8 bodů snížilo až na 5. Svoboda slova byla také značně omezena. Během sledovaného období převládala provládní média nad těmi opozičními. Navíc, v roce 2010 byl dvěma proopozičním televizním kanálům soudem snížen vysílací čas. Větší stanice navíc vůbec nevysílaly o opozičních nebo veřejných protestech. V neposlední řadě také přibývalo útoků na novináře, a to jak ze strany

neznámých útočníků, tak i ze strany policie. BTI (2012) tak snížilo hodnocení svobody slova na Ukrajině z 8 bodů na 6. V konečném důsledku se tak celkové hodnocení politických svobod propadlo až na 5,5 bodu.

Ke zhoršení došlo také v případě občanských práv. Veškeré instituce založené předchozím prezidentem Juščenkem, které měly za úkol vyřešit problém s nedodržíváním lidských práv v ukrajinských věznicích, byly zrušeny. Kvůli vysoké korupci a politizaci v soudnictví byla také výrazně narušena jistota rovného přístupu v justici. Některá obvinění vůči bojovníkům za lidská práva nebo novinářům byla dokonce prokazatelně vykonstruována. Celkově tak byla občanská práva ohodnocena 6 body z 10.

Také v tomto období byly oba parametry horizontální odpovědnosti hodnoceny nižší známkou než v tom předchozím. Konkrétně 5 body z 10. BTI (2012) dokonce uvádí, že během tohoto období byla ohrožena samotná existence dělby moci na Ukrajině. Návrat Ústavy z roku 1996, který znamenal navýšení pravomocí prezidenta, totiž umožnil Janukovyčovi obsadit veškeré důležité instituce (ať už ty celonárodní nebo lokální) loajálními lidmi. V červenci roku 2010 vyšla v platnost reforma v soudnictví, která ale přispěla ke snížení nezávislosti justice. Ta, mimo jiné, rozšířila pravomoci Vrchní radě soudců, která má za úkol jmenovat nové soudce. Tento orgán byl však v té době obsazen z velké části vládními politiky. Spojence měla vláda, resp. prezident, také na místě předsedy ústavního soudu. Což dokazuje zrušení ústavní reformy z roku 2004 s cílem posílit prezidentské pravomoci.

Hodnocení efektivní síly vládnout se také snížilo, a to na 6 bodů z 10. Přestože by se mohlo zdát, že přesun většího dílu moci do rukou vlády musí znamenat vyšší efektivitu, není tomu tak. Vládní garnitura byla totiž rozdělena na dvě skupiny podporující zájmy jednoho z oligarchů, Rinata Achmetova a Dmitra Firtaše. Zájmy jejich ekonomických aktivit se ale v případě zahraniční politiky rozcházel, a tak musel Janukovyč balancovat mezi oběma směry. Ke konci roku 2010 se ale většina Strany regionů přikláněla na stranu Firtaše, která byla více proruská.

Prvky vnějšího zakořenění

Propad ukrajinské ekonomiky pokračoval i v tomto období, a její celkové hodnocení tak bylo 5,82 bodů. Globální ekonomická krize způsobila výrazný nárůst nezaměstnanosti, která v roce 2010 činila 8,8 %. Vysoká byla také inflace, která v roce 2010 dosahovala 9,1 %. (BTI 2012 — Ukraine Country Report, 2012)

Ke snížení hodnocení došlo také u občanské společnosti. Ta byla v tomto období politickými elitami, kteří upřednostňovali experty z řad svého názorového spektra, často ignorována. Vedle toho také došlo ke zrušení několika institucí, díky kterým mohla občanská společnost promlouvat k nejvyšším státním představitelům. Celkově tak byla hodnocena pouze 4 body z 10.

Pouze hodnocení státnosti zůstalo stejné (6,67 bodů). Došlo ale k přesunu pozornosti Ukrajiny směrem k Rusku. V roce 2010 bylo rozhodnuto o prodloužení pronájmu sevastopolské vojenské základny ruské černomořské flotile výměnou za 30 % slevu na ceně dodávek plynu. Ve stejném roce také došlo k oficiálnímu opuštění od ukrajinského cíle vstoupit do NATO. I přesto ale stále probíhala také jednání s Evropskou unií a s jejími členskými zeměmi, převážně pak s Polskem. Evropská unie byla také největším finančním dárce pro Ukrajinu v důsledku ekonomické krize.

Shrnutí daného období

Vítězství Viktora Janukovyče v prezidentských volbách roku 2010 znamenalo další úpadek demokracie na Ukrajině. Její hodnocení se mezi zeměmi postsovětské Eurasie propadlo až na čtvrtou příčku s celkovými 7 body z 10. Asi největší ránou pro ukrajinskou demokracii bylo zrušení ústavních změn z roku 2004. Díky tomu se vrátila v platnost původní Ústava z roku 1996, která výrazně zvyšovala pravomoci prezidenta. Během roku 2010 vystřídal Juliji Tymošenkovou v pozici premiéra Mykola Azarov. Reálným předsedou vlády byl ale prezident Janukovyč, který rozhodoval o všech klíčových změnách. Tomuto uspořádání moci nahrávala také roztržitá opozice, která se nebyla schopna sjednotit.

4.5 Rok 2011-2013

Tabulka 5 – Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2011-2013

Země postsovětské Eurasie	Vnitřní zakořenění					Vnější zakořenění			Demokracie
	Svoboda a férovost voleb	Politické svobody	Občanská práva	Horizontální odpovědnost	Efektivní síla vládnutí	Ekonomika země	Občanská společnost	Státnost	
Ukrajina	6	6,00	6	5,00	6	5,68	4	6,00	6,10
Arménie	5	5,50	6	4,00	2	6,07	5	7,00	5,35
Azerbájdžán	3	3,50	4	3,50	2	5,50	3	6,33	3,92
Bělorusko	2	3,00	2	3,00	2	4,68	2	3,33	3,93
Gruzie	8	7,50	6	6,00	9	5,82	6	7,33	6,50
Kazachstán	3	3,00	3	3,00	2	6,25	2	7,00	3,85
Kyrgyzstán	6	7,00	6	4,50	5	5,43	7	6,67	5,80
Moldavsko	8	7,00	7	6,50	7	5,50	8	6,67	7,15
Mongolsko	8	7,00	7	6,50	7	5,79	6	8,33	7,15
Rusko	5	3,50	5	4,00	2	6,07	3	4,33	4,40
Tádžikistán	3	3,00	4	3,00	2	3,57	4	5,00	3,60
Turkmenistán	1	1,00	1	2,50	2	4,11	1	3,33	2,78
Uzbekistán	1	2,00	2	2,50	2	3,32	1	2,33	2,85

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Prvky vnitřního zakořenění

Svoboda a férovost voleb byla i v tomto období hodnocena o jeden bod méně než v tom předchozím, konkrétně 6 bodů z 10. Trend nedodržování rovnoprávnosti v rámci voleb pokračoval i nadále a stále sílil. Důkazem toho jsou volby v roce 2012, kterým předcházelo obvinění a následné uvěznění opozičních lídrů Julije Tymošenkové a Jurije Lucenka. Tento proces byl ve většině považován za politicky motivovaný. Některým politikům také nebylo umožněno kandidovat kvůli drobným chybám v registračních dokumentech. OSCE tyto volby označila za neférové, a to hlavně z důvodu netransparentnosti ve volební kampani a ve financování stran, zneužívání státních zdrojů nebo v nevyváženosti mediálního pokrytí.

Ačkoliv zpráva BTI (2014) uvádí, že se ve sledovaném období zvýšil počet útoků na novináře, celkové hodnocení politických svobod se zvýšilo. Právo na shromažďování a sdružování obdrželo totiž 6 bodů z 10, a polepšilo si tak o jeden bod oproti předchozímu období. Důvodem je přijetí zákona o nevládních organizacích, který usnadnil jejich aktivity na území Ukrajiny.

Hodnocení občanských práv na Ukrajině zůstalo stejné, ale i tak doznaly určitých změn, a to jak pozitivních, tak i negativních. Mezi ty negativní řadí BTI (2014) zákon o jednotném státním registru z roku 2012, který počítá se zřízením databáze, která bude obsahovat osobní údaje nutné pro biometrické doklady. Přestože ale podobný zákon

požaduje Evropská unie pro bezvízové cestování, ukrajinský zákon z roku 2012 byl shledán v rozporu s evropskými zásadami, a dokonce porušoval ukrajinskou Ústavu, akt pro ochranu osobních dat a právo na soukromí. Ve stejném roce došlo ale i k pozitivním změnám, jako byl například nový trestní řád, který snižoval množství osob ve vazbě.

Hodnocení horizontální odpovědnosti je stejné jako v předchozích letech. Dělbá moci byla stále ve velkém ohrožení, neboť v tomto sledovaném období ovládal prezident Janukovyč téměř všechny státní instituce. Jedinou výjimku tvořil parlament, ve kterém po volbách v roce 2012 významně posílily opoziční strany. Nejzásadnější změnou byla ztráta většiny, kterou do roku 2012 držela prezidentova Strana regionů. Ve stejném ohrožení se nacházela i nezávislost justice. Politicky motivované procesy, jako byl například ten s Julijí Tymošenkovou, jsou toho pouze důkazem.

Poččetnější opozice narušuje schopnost efektivně vládnout. Vedle toho byl také prezident Janukovyč postaven před volbu mezi podepsáním asociální dohody s Evropskou unií, tedy západem a přistoupením do Celní unie vedenou Ruskem. V roce 2015 navíc čekaly Ukrajinu prezidentské volby, ve kterých Janukovyč, jehož podpora se v roce 2013 pohybovala mezi 15-20 %, potřeboval obhájit svůj mandát. Kombinace těchto faktorů tak způsobila, že ačkoliv ovládal prezident většinu státních institucí, nemohl zcela efektivně vládnout. Hodnocení BTI (2014) pro toto období proto zůstává na 5 bodech.

Prvky vnějšího zakořenění

Ukrajinská ekonomika se stále ještě nezotavila z globální finanční krize. V roce 2012 došlo k meziročnímu poklesu průmyslové a zemědělské produkce. V témže roce byl také pozorován nárůst státního dluhu o 2,1 procentního bodu oproti roku 2011. Celkově byla ekonomika hodnocena o něco hůře než v předchozím období, konkrétně 5,68 body. Některé ukazatele se ale zlepšily. Výrazně se snížila míra inflace, která v roce 2012 představovala pouze 0,6 %. Došlo také k mírnému snížení nezaměstnanosti na 7,5 %.

Přestože se zákony v oblasti organizací občanské společnosti v roce 2012 zlepšily, stále jich v tomto období na území Ukrajiny pravidelně operovalo pouze zhruba 10 %. Hodnocení tohoto prvku se proto nijak nezměnilo.

Politická situace na Ukrajině, a hlavně soudní procesy s ní spojené, poškodila její vztahy s Evropskou unií. Neschopnost provádět nutné reformy dále vedla k omezení finanční podpory ze strany EU. Vedle toho Rusko, navzdory dohodě o pronájmu sevastopolské vojenské základny, začalo opět požadovat plné ceny za dodávky plynu. Také se stále snažilo Ukrajinu donutit vstoupit do Celní unie. Celkově se hodnocení státnosti propadlo na 6 bodů. (BTI 2014 — Ukraine Country Report, 2014)

Shrnutí daného období

Toto období se spíše neslo v duchu upevňování moci prezidentem Janukovyčem a z hlediska vývoje demokracie na Ukrajině se jednalo spíše o období stagnace. To ostatně ukazuje i její celkové hodnocení, které se od minulého období nezměnilo. V těchto letech se také začaly zvyšovat ruské tlaky na Ukrajinu v otázce jejího případného členství v Celní unii. (BTI 2014 — Ukraine Country Report, 2014)

4.6 Rok 2013-2015

Tabulka 6 – Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2013-2015

Země postsovětské Eurasie	Vnitřní zakořenění					Vnější zakořenění			Demokracie
	Svoboda a férovost voleb	Politické svobody	Občanská práva	Horizontální odpovědnost	Efektivní síla vládnutí	Ekonomika země	Občanská společnost	Státnost	
Ukrajina	8	8,50	7	6,50	6	5,36	6	6,67	6,75
Arménie	5	5,00	5	4,00	3	5,89	4	6,00	5,23
Ázerbájdžán	3	3,00	3	2,50	2	5,39	2	6,00	3,48
Bělorusko	2	3,00	3	2,50	2	4,61	2	3,67	3,93
Gruzie	9	8,50	7	6,50	8	5,93	6	7,33	6,70
Kazachstán	2	3,00	3	2,50	2	6,04	2	6,33	3,73
Kyrgyzstán	6	7,00	6	5,00	5	5,46	6	6,67	5,95
Moldavsko	6	7,50	7	6,50	6	5,79	7	7,00	6,70
Mongolsko	8	7,50	7	6,50	7	5,93	6	8,00	7,30
Rusko	4	3,50	5	3,50	3	5,71	2	2,67	4,40
Tádžikistán	2	3,00	3	3,00	2	3,64	4	4,33	3,55
Turkmenistán	1	1,00	2	2,00	1	3,93	1	4,00	2,85
Uzbekistán	2	2,00	2	2,00	2	3,79	1	2,33	3,02

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Prvky vnitřního zakořenění

Svoboda a férovost ve volbách se vrátila na stejnou úroveň jakou měla před nástupem Viktora Janukovyče do úřadu. Prezidentské i parlamentní volby v roce 2014 byly

shledány jako férové a svobodné. Kvůli ruské anexi Krymu a okupaci některých oblastí Doněcka a Luhaňska ale nemohly volby proběhnout na celém území Ukrajiny. V konečném důsledku byl tento prvek hodnocen 8 body z 10.

Navzdory zákonům z ledna 2014, které zakazovaly protesty jako takové, v období mezi 21. listopadem 2013 a 23. únorem 2014 proběhlo na Ukrajině víc protestů, než byl roční průměr mezi lety 2010-2012. Po Euromajdanu proběhlo několik dalších protestních akcí, ať už na podporu teritoriální integrity země, tak i těch na podporu separatistů. Všechny z nich proběhly bez jakýchkoliv restrikcí. Právo na shromažďování a sdružování bylo proto hodnoceno 9 body z 10. Přestože byla stále některá lokální média ve vlastnictví politiků nebo oligarchů, celková pestrost ve zpravodajství se výrazně zvýšila. Také byla zcela odstraněna cenzura s jednou výjimkou. V roce 2015 bylo totiž zakázáno promítání a prodej ruských filmů, které byly vydány po roce 2014, anebo těch, které ukazují ruské bezpečnostní a vojenské složky v dobrém světle. Svoboda slova tak obdržela 8 bodů z deseti a celkově se tak hodnocení politických svobod vyšplhalo až na 8,5 bodů. (BTI 2016 — Ukraine Country Report, 2016)

Občanská práva prošla v tomto období razantním vývojem. Během Euromajdanu byla ze strany státu téměř ignorována, když docházelo k násilnostem vůči protestujícím. Se změnou moci v zemi se ale situace mnohonásobně zlepšila. Stále však docházelo k veřejným útokům na některé skupiny obyvatel, hlavně na černošskou komunitu a na osoby s jinou sexuální orientací. Celkově si ale občanská práva polepšila o jeden bod.

Euromajdan dokázal vrátit v platnost Ústavu z roku 2004. Díky tomu došlo k razantnímu omezení prezidentských pravomocí, což přispělo k opětovnému posílení parlamentu a zvýšení separace moci. Její hodnocení se tak zvýšilo na 7 z původních 5. Problém zpolitizovaného soudnictví se nová politická moc snažila sice vyřešit zákonem z roku 2014, který povoloval jednotlivým soudům zvolit si svého předsedu, ten se ale minul účinkem, jelikož neřešil fakt, že jednotliví soudci byli zvoleni předchozím režimem. V konečném důsledku tak ve většině případů nedošlo k žádným personálním změnám. Nezávislost justice byla vážně poškozena vládou Janukovyče, i tak byla ale hodnocena o bod lépe než v minulém období, konkrétně 6 body z 10. Celkově se tak hodnocení horizontální odpovědnosti zvýšilo o 1,5 bodu.

Efektivnost ve vládnutí zůstala stejná. Nová vládnoucí síla měla sice podporu obyvatelstva, a s ústavní většinou také spoustu možností prosazovat své sliby, vliv

oligarchů byl však stále velmi silný. Některé regiony byly zároveň stále pod kontrolou Janukovyčových straníků, což představovalo další překážku v pohodlném vládnutí.

Prvky vnějšího zakořenění

Euromajdan už nebyl zdaleka tak pozitivní pro ekonomiku země, která byla hodnocena 5,36 body. Následná ruská anexe Krymu a válka na Donbase znamenaly další rány pro ekonomický systém Ukrajiny. Téměř veškerá produkce zaznamenala v roce 2014 pokles. Zvýšila se nezaměstnanost, a také inflace, která dosahovala až 12,1 %. Ukrajinská ekonomika se tak dostala do další recese, aniž by se pořádně zotavila z té globální mezi lety 2008 a 2009. (BTI 2016 — Ukraine Country Report, 2016)

Hlavně západní část Ukrajiny udělala významný krok v implementaci občanské společnosti do politického systému země. Rok 2014 byl také prvním rokem, kdy důvěra veřejnosti v občanskou společnost převýšila nedůvěru.

Mezinárodní vztahy Ukrajiny se po ruské anexi Krymu přesunuly zpět směrem k Evropské unii. Ta navíc obnovila finanční podporu pro Ukrajinu, a dokonce jí dodávala plyn, když Rusko přerušilo své dodávky v červnu roku 2014. Rusko naopak začalo být na Ukrajině považováno za vojenské ohrožení země. Celkové hodnocení státnosti tak stouplo na 6,67 bodů.

Shrnutí daného období

Z hlediska politického vývoje a cesty Ukrajiny za demokracií je toto období asi tím nejzásadnějším. Když prezident Janukovyč odmítl podepsat asociační dohodu s Evropskou unií, vypukly protesty známé jako Euromajdan. Ukázalo se, že ačkoliv byla občanská společnost od Oranžové revoluce víceméně v pozadí, dokázala i přesto zmobilizovat davy. V celkovém hodnocení demokracie se tak Ukrajina dostala s 6,75 body až na druhé místo mezi zeměmi postsovětské Eurasie. Krvavé protesty Euromajdanu dokázaly nasměrovat zemi opět tou cestou, kterou si zvolila po Oranžové revoluci. Ukrajina obnovila svá jednání s Evropskou unií podepsáním a ratifikací asociační

dohody. Zároveň ale našla novou hrozbu v Rusku, které, ač neoficiálně, vedle okupace Krymu zažehlo i konflikt na Donbase.

4.7 Rok 2015-2017

Tabulka 7 – Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2015-2017

Země postsovětské Eurásie	Vnitřní zakořenění					Vnější zakořenění			Demokracie
	Svoboda a férovost voleb	Politické svobody	Občanská práva	Horizontální odpovědnost	Efektivní síla vládnutí	Ekonomika země	Občanská společnost	Státnost	
Ukrajina	8	8,00	7	6,50	6	6,18	7	7,00	6,90
Arménie	4	5,00	5	4,00	3	6,04	4	6,00	5,12
Ázerbájdžán	2	2,50	3	2,50	2	4,82	2	6,00	3,43
Bělorusko	3	3,00	4	3,50	3	5,11	3	4,67	4,33
Gruzie	9	8,50	7	6,50	8	6,04	7	7,33	6,80
Kazachstán	2	3,00	3	3,00	2	5,61	2	6,67	3,80
Kyrgyzstán	7	6,50	6	5,00	6	5,64	5	6,33	6,15
Moldavsko	6	7,00	7	5,00	5	5,71	7	6,67	6,20
Mongolsko	8	8,00	7	6,50	7	5,79	7	8,00	7,40
Rusko	4	3,50	5	3,50	3	6,07	3	3,33	4,55
Tádžikistán	1	2,00	2	2,00	2	3,64	2	4,67	2,98
Turkmenistán	1	1,00	2	2,00	1	3,43	1	4,00	2,85
Uzbekistán	2	2,50	2	2,00	2	4,29	2	3,33	3,17

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Prvky vnitřního zakořenění

Co se týče svobody a férovosti voleb, nedoznala Ukrajina zásadních změn. Přestože byl průběh voleb, které se odehrály po událostech Euromajdanu, hodnocen vesměs pozitivně, stále nebyla schválena žádná volební reforma, která by vyladila určité neduhy systému. Hodnocení tedy zůstává stejné, a sice 8 bodů z 10.

Právo na shromažďování a sdružování bylo respektováno i v tomto období. Protesty na podporu teritoriální integrity, ale i separatistů, nebyly žádným způsobem blokovány. Asi největším testem byl červnový Pochod rovnosti v roce 2016 v Kyjevě na podporu práv LGBTQ skupin. V něm ale Ukrajina uspěla, jelikož státní policie dokázala ochránit účastníky pochodu před agresivními skupinami, které se jej snažily blokovat. V otázce svobody projevu se hodnocení oproti minulému období snížilo o jeden bod (tedy na 7). Ačkoliv došlo k přijetí několika zákonů, které svobodě slova napomáhají, hlavním problémem byl zákaz obsahu z Ruské federace nebo takového, který Rusko vyobrazuje v pozitivním světle. Nežádoucím byl také obsah od kritiků ukrajinské vojenské mobilizace. Vedle toho také došlo k několika násilným útokům vůči novinářům, přičemž

některé skončily dokonce smrtí. Celkem se tak politické svobody propadly o půl bodu na konečných 8. (BTI 2018 — Ukraine Country Report, 2018)

Přístup k občanským právům se po Euromajdanu výrazně zlepšil. Došlo ke snížení celkového dohledu státu nad firmami, který byl do té doby poměrně přísný. Také byly zřízeny stovky advokátních kanceláří, nabízejících zdarma právní poradenství pro nízkopříjmovou část obyvatel. Obrovský problém ale představovala situace na východní Ukrajině, kde různé organizace pro lidská práva několikrát odhalily porušování základních lidských práv ze strany členů dobrovolnických vojenských útvarů na územích ovládaných Ukrajinou. Ti se měli mimo jiné dopouštět například mučení či dalších nehumánních aktivit. Celkově tak známka zůstává na 7 bodech z 10.

Oba sledované aspekty horizontální zodpovědnosti byly hodnoceny stejnou známkou jako v předchozím období. Ačkoliv došlo, hlavně v otázce nezávislosti justice, k implementaci několika potřebných reforem, jejich účinek lze vyhodnotit až v následujících letech.

Efektivnost vládnutí byla hodnocena o stupeň nižší známkou. Tedy 6 body z 10. Hlavním důvodem byla rezignace ministra ekonomiky Aivarase Abromavičiuse, která nakonec vedla ke zvolení nové vlády, která se ale stala více závislou na podpoře jednotlivých parlamentních uskupení. Častěji tak docházelo k ústupkům kvůli stabilitě vlády, které však mnohdy nebyly v souladu s veřejným blahem. (BTI 2018 — Ukraine Country Report, 2018)

Prvky vnějšího zakořenění

Růst reálného HDP Ukrajiny se po několika letech recese opět vrátil do pozitivních čísel, a to hlavně díky intenzivnějším investicím. Také došlo k několika ekonomickým reformám jako byla například daňová reforma, celková deregulace, harmonizace s normami EU nebo fiskální decentralizace. Podle zprávy BTI (2018) se jednalo o nejzásadnější kroky v otázce ekonomiky od vyhlášení ukrajinské nezávislosti. Celkově byla Ukrajina hodnocena 6,18 body, čímž se dostala na první příčku mezi ostatními postkomunistickými zeměmi Eurasie.

Občanská společnost hrála po událostech Euromajdanu zásadní roli. Díky jejímu tlaku došlo k přijetí mnoha nutných reforem. Mezi jejími členy se také začalo objevovat spoustu expertů, kteří se mnohdy stali i členy různých poradních skupin. Díky čemuž se mohli přímo podílet na chodu země. Celkové hodnocení se proto zlepšilo na 7 bodů z 10.

Pohled Ukrajiny se stále víc stáčet k Evropské unii, která zároveň byla největším finančním dárce Ukrajiny. Pozitivní pohled na EU také potvrzují průzkumy veřejného mínění z konce roku 2016, kdy podpora EU dosahovala 58 %, zatímco podpora Eurasijského ekonomického svazu pouze 11 %. Celkově si Ukrajina v otázce státnosti polepšila na rovných 7 bodů.

Shrnutí daného období

Index demokracie Ukrajiny rostl i v tomto sledovaném období, a to hlavně díky řadě reforem, nejen ekonomického rázu. Došlo například k vytvoření kontrolních institucí, které mají za úkol bojovat proti korupci, politické strany začaly být dotované státem, a také došlo ke zprůhlednění v oblasti vlastnictví médií. Bohužel i přesto byl stále citelný vliv ze strany oligarchů. Velký problém také představovala válka na východě Ukrajiny v oblastech Doněcku a Luhaňsku. V neposlední řadě hrál velkou roli také vnější vliv Ruské federace. I přesto je však demokracie hodnocena lépe, a sice 6,90 body. (BTI 2018 — Ukraine Country Report, 2018)

4.8 Rok 2017-2019

Tabulka 8 – Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2017-2019

Země postsovětské Eurasie	Vnitřní zakořenění					Vnější zakořenění			Demokracie
	Svoboda a férovost voleb	Politické svobody	Občanská práva	Horizontální odpovědnost	Efektivní síla vládnutí	Ekonomika země	Občanská společnost	Státnost	
Ukrajina	8	8,00	7	6,50	6	6,71	7	6,67	6,90
Arménie	9	9,00	7	5,50	6	6,29	7	6,67	7,10
Ázerbájdžán	2	2,50	3	2,50	2	5,25	2	5,67	3,43
Bělorusko	3	3,00	4	3,50	3	5,39	4	5,00	4,38
Gruzie	8	8,50	7	6,00	8	6,18	6	7,33	6,60
Kazachstán	2	2,50	4	3,00	2	6,04	3	6,67	3,78
Kyrgyzstán	6	6,50	6	4,50	6	5,64	6	6,33	6,10
Moldavsko	6	6,50	6	4,00	5	5,75	6	5,67	5,80
Mongolsko	8	8,00	7	6,50	7	6,00	7	8,00	7,30
Rusko	4	3,50	5	3,50	3	6,11	3	3,33	4,50
Tádžikistán	1	2,00	2	2,00	2	3,71	2	5,33	2,92
Turkmenistán	1	1,00	1	2,00	1	2,68	1	3,67	2,75
Uzbekistán	2	3,00	3	3,00	2	4,54	3	5,33	3,63

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Prvky vnitřního zakořenění

Hodnocení všech atributů vnitřního zakořenění demokracie zůstalo stejné jako v předchozím období. V oblasti voleb došlo pouze k zakládajícím volbám v nově vzniklých komunitách díky procesu decentralizace. Jediné problémy, které byly v těchto případech zaznamenány, byly pouze z důvodu nedostatečné legislativy. Asi jediným zásadním milníkem je již zmíněné zavedení Vyššího antikorupčního soudu. Ten však v době psaní zprávy BTI (2020) neměl ještě zvolené žádné členy. Ostatní sledované atributy nedoznaly žádných větších změn (ať už těch pozitivních či negativních).

Prvky vnějšího zakořenění

Ukrajinská ekonomika nadále rostla. Celkový růst HDP v roce 2018 dosáhl 3,3 %. Došlo také ke snížení inflace, která ale stále byla nad hranicí 10 %. Také se podařilo snížit veřejný dluh o téměř 12 procentních bodů. Vedle toho došlo ke změnám v regulacích, které měly za úkol zlepšení podnikatelského prostředí. Celkové hodnocení ukrajinské ekonomiky pak bylo 6,71 bodů, a stále tak setrvává na první příčce mezi ostatními eurasijskými zeměmi.

Přestože zapojení občanské společnosti (a její hodnocení) zůstává neměnné, BTI (2020) upozorňuje na znepokojivý trend narůstajících útoků vůči občanským aktivistům. Za rok 2018 bylo totiž zaznamenáno alespoň 53 útoků, mezi kterými bylo i několik vražd a pokusů o ně. Tento počet je o to znepokojivější, jelikož je vyšší než celkový počet obdobných případů mezi roky 2015 a 2017.

Celkové hodnocení státnosti Ukrajiny se mírně zhoršilo na 6,67 bodů. Hlavním důvodem bylo zhoršení vztahů s Polskem a Maďarskem. Polská vláda, která vzešla z voleb roku 2015 totiž požadovala, aby Ukrajina nesla zodpovědnost za genocidu Poláků během druhé světové války. Maďarsko pak mělo problém s ukrajinským zákonem o vzdělávání, který zavádí výuku ukrajinštiny na školách.

Shrnutí daného období

Ukrajina nadále pokračovala v implementaci a zavádění nových reforem. Mezi nejvýznamnější patří například zavedení Vyššího antikorupčního soudu. Na druhou stranu ale díky vlivným osobám zastávajících předcházející režim bylo zavedení některých reforem pozdrženo nebo zcela zastaveno. Ukrajina se také potýkala s konfliktem na východu země, který eskaloval v listopadu 2018, kdy Rusko zadrželo tři lodě ukrajinského námořnictva v Kerčském průlivu. Celkové hodnocení demokracie na Ukrajině zůstává stejné jako v předchozím období. Mezi postsovětskými eurasijskými zeměmi se ale propadla o jednu příčku (celkově je na třetím místě), díky razantnímu zlepšení hodnocení Arménie.

Předposlední sledované období nepřineslo žádné zásadní změny v politickém systému Ukrajiny. Z hlediska současných událostí je asi nejzásadnější událostí zadržení ukrajinských lodí Ruskem, které představovalo další eskalaci v konfliktu těchto dvou zemí. (BTI 2020 — Ukraine Country Report, 2020)

4.9 Rok 2019-2021

Tabulka 9 – Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2019-2021

Země postsovětské Eurasie	Vnitřní zakořenění					Vnější zakořenění			Demokracie
	Svoboda a férovost voleb	Politické svobody	Občanská práva	Horizontální odpovědnost	Efektivní síla vládnutí	Ekonomika země	Občanská společnost	Státnost	
Ukrajina	8	8,00	7	5,50	6	6,71	7	6,67	6,80
Arménie	9	8,50	6	5,50	5	6,11	7	6,67	6,75
Azerbájdžán	2	2,50	3	2,50	2	5,36	2	5,33	3,58
Bělorusko	2	2,50	2	2,50	2	5,25	2	3,33	3,97
Gruzie	7	8,00	7	5,50	7	5,89	6	7,00	6,10
Kazachstán	2	3,00	4	3,00	2	6,04	3	6,67	3,78
Kyrgyzstán	6	5,50	5	4,00	6	5,43	6	6,00	5,55
Moldavsko	7	7,50	6	5,00	6	5,68	6	6,33	6,15
Mongolsko	8	7,50	7	6,50	7	5,64	7	8,00	7,25
Rusko	4	3,50	4	3,50	3	6,14	3	3,00	4,40
Tádžikistán	1	2,00	2	2,00	2	3,50	2	4,67	2,92
Turkmenistán	1	1,00	1	2,00	1	2,64	1	3,33	2,70
Uzbekistán	2	3,00	3	3,50	2	4,57	3	5,67	3,73

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Prvky vnitřního zakořenění

Hodnocení svobody a férovosti voleb zůstává stejné. V tomto období došlo k dokončení volební reformy, která, mimo jiné, zavedla systém poměrného zastoupení, 40 % kvótu na zastoupení žen a zrušila povinnost občanů volit na místě, ve kterém byli registrováni. Předčasné volby byly ale ještě provedeny na základě neúplného volebního zákona, který si s sebou nesl neduhy předchozího systému. Ačkoliv byly všechny volby tohoto období objektivně shledány jako férové, kvůli soukromému vlastnictví médií nebyl poskytnut rovný přístup všem kandidátům.

V otázce práva na shromažďování a sdružování a svobody projevu došlo k pouze k restrikcím v rámci protikoronavirových opatření. Celkově se ale jejich hodnocení nijak nezměnilo. Beze změny zůstalo i hodnocení občanských práv. (BTI 2022 — Ukraine Country Report, 2022)

Vzhledem k drtivému vítězství Sluhy národa v parlamentních volbách došlo k přesunu moci spíše do rukou prezidenta. Hodnocení dělby moci se tak proto v tomto období snížilo na 6 bodů z 10. Soudnictví i nadále zůstává jednou z nejzkorumpovanějších institucí na Ukrajině. Pokusy o jeho reformu se bohužel minuly účinkem, a proto i v tomto případě došlo ke snížení hodnocení o jeden bod, tedy na 5 bodů z 10. Celkově tak byla horizontální odpovědnost hodnocena 5,5 body. Pozitivní vývoj lze ale vidět v otázce

Vyššího antikorupčního soudu, který po transparentní volbě všech jeho soudců začal v září 2019 fungovat.

Přestože by se mohlo zdát, že jednobarevná většinová vláda zvýší celkovou efektivitu vládnutí, opak je pravdou. Hlavním problémem je, že Sluha národa vznikl jako strana, která je ideologicky velmi roztržštěná, a tak nehlasovala v některých otázkách zcela jednotně. Aby mohl prezident Zelenský prosazovat své reformy, musel se obracet i na politiky z Opoziční platformy, která je otevřeně proruská a protidemokratická. Celkové hodnocení tohoto atributu tak nadále setrvává na 6 bodech z 10. (BTI 2022 — Ukraine Country Report, 2022)

Prvky vnějšího zakořenění

Hodnocení ekonomiky Ukrajiny zůstává stejné jako v předchozím období. Ačkoliv se růst HDP, hlavně kvůli pandemii koronaviru, v roce 2020 dostal do záporných hodnot (-4 %), podařilo se zkrotit inflaci, která v témže roce činila pouze 2,7 %.

Občanská společnost i nadále hraje zásadní roli v politickém systému Ukrajiny. Během pandemie koronaviru dokázala suplovat stát v oblasti zdravotnictví, když byla schopna dodat nemocnicím potřebné vybavení. Celkové hodnocení se ale nijak nezměnilo.

V oblasti mezinárodní spolupráce došlo ke zlepšení vztahů s Polskem, zatímco vztahy s Maďarskem zůstávají nadále pošramocené. Zpráva BTI (2022) zachycuje události pouze do 31. ledna 2021, a proto není její součástí vojenská invaze Ruska na území Ukrajiny. Celkově se tak hodnocení státnosti nezměnilo.

Shrnutí daného období

V posledním sledovaném období došlo k mírnému propadu hodnocení demokracie na 6,8 bodů. V porovnání s ostatními zeměmi postkomunistické Eurasie si ale Ukrajina polepšila a obsadila druhé místo hned po Mongolsku. Za nižším hodnocením stojí hlavně počáteční kroky nově zvoleného prezidenta Volodymyra Zelenského, který zvítězil drtivou většinou 73 % hlasů ve volbách v roce 2019. Ten v den své inaugurace vyhlásil

předčasné parlamentní volby, ve kterých získala jeho strana Sluha národa 254 mandátů z celkových 450. Nová vláda se tak chopila příležitosti a začala prosazovat spoustu nových zákonů během krátké chvíle. Nový generální prokurátor, Ruslan Rjabošapka, také přišel s ambiciózním návrhem ohledně reformy trestního stíhání. V březnu roku 2020 došlo ale na popud prezidenta k přeskládání vlády, během kterého byl kromě premiéra vyměněn i Rjabošapka, což vedlo k propadu preferencí Zelenského až na 35 % v prosinci 2020. Dalšími problémy také byla nevydařená reforma justice a pandemie koronaviru. (BTI 2022 — Ukraine Country Report, 2022)

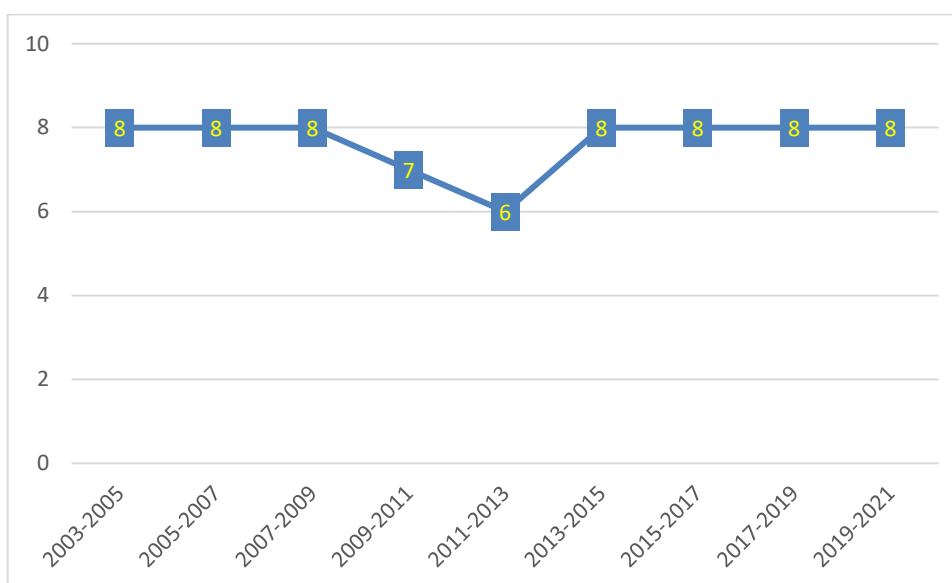
Jelikož toto období končí těsně před vpádem ruských vojsk na území Ukrajiny, poměrně těžko jej lze hodnotit. Většina překážek, které Ukrajině stály v cestě k potřebným reformám stále nebyla překonána kvůli přetrvávajícím silným proruským vlivům. Na druhou stranu se ukazuje protichůdná síla v podobě občanské společnosti, která byla schopna, nejen v tomto období, protlačit některé nutné zákony.

5. Srovnání v čase

5.1 Prvky vnitřního zakořenění

Svobodnost a férovost voleb

Graf 1 – Hodnocení svobodnosti a férovosti voleb na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021

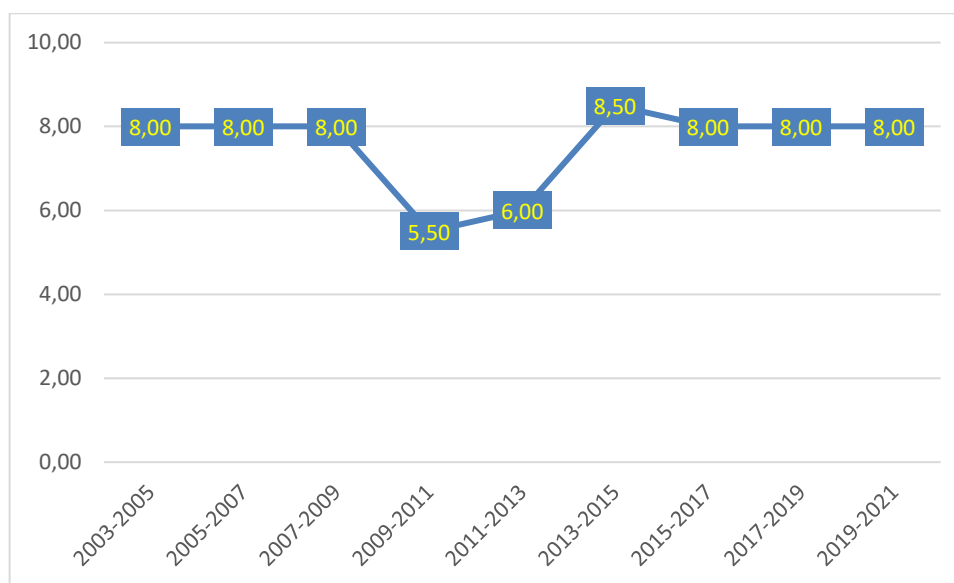
Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Od zvolení Viktora Janukovyče do pozice prezidenta Ukrajiny v roce 2010 došlo k výraznému propadu svobodnosti a férovosti voleb. Zásadní roli v tom hrál nový volební zákon z roku 2011, který prosadila právě Janukovyčova Strana regionů. Ten, mimo jiné, navýšil volební kvorum na 5 %, a zároveň změnil volební systém na smíšený. Vládnoucí strana si touto změnou chtěla zajistit zvolení svých kandidátů v jednomandátových volebních obvodech. (BTI 2012 — Ukraine Country Report, 2012) Během parlamentních voleb v roce 2012 pak došlo k obvinění a uvěznění opozičních lídrů Julije Tymošenkové a Jurije Lutšenka, což vedlo k dalšímu snížení férovosti voleb. Dalším závažným problémem se ukázaly být státem kontrolovaná média, která výrazně upřednostňovala právě Stranu regionů během volební kampaně. (BTI 2014 — Ukraine Country Report, 2014) Zásadní změnu přinesl až Euromajdan, který Ukrajině opět navrátil svobodné a férové volby. Během následujících let také došlo k potřebné volební reformě, díky které se volební systém stal opět proporčním. (BTI 2016 — Ukraine Country Report, 2016 a BTI 2022 — Ukraine Country Report, 2022)

Prezidentství Janukovyče tak představuje temné období v hodnocení svobodnosti a férovosti ve volbách na Ukrajině. Během těchto čtyř let došlo k jedinému propadu hodnocení BTI. Euromajdan ale zcela jistě pomohl zvrátit tento sestupný trend, a díky tomu se celkové hodnocení vrátilo opět na hodnotu 8 bodů z 10.

Politické svobody

Graf 2 – Hodnocení politických svobod na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování
(výsledná známka je průměrem hodnocení atributů svobody shromažďování a sdružování se a svobody slova)

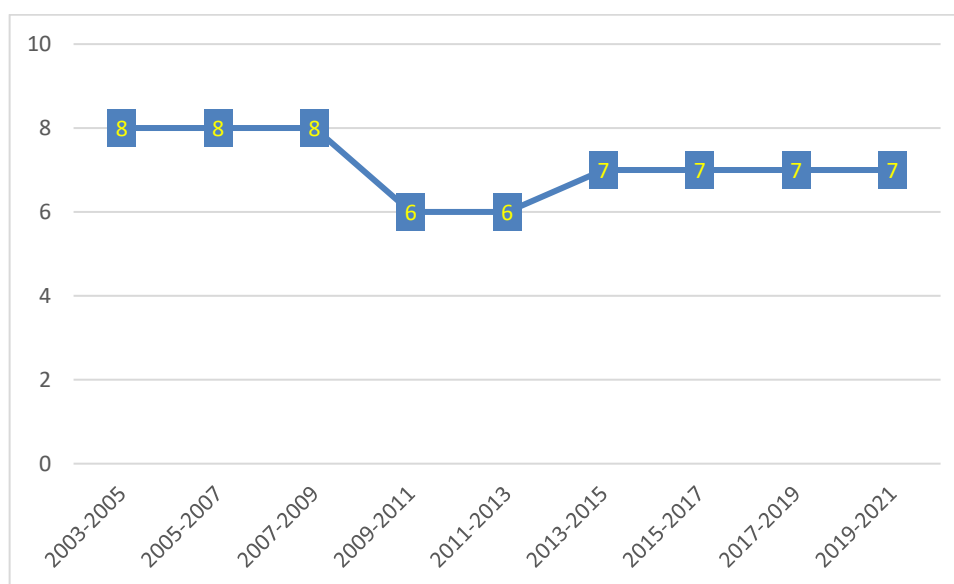
Podobně jako u svobodnosti a férovosti voleb, došlo po zvolení Viktora Janukovyče také k výraznému omezení politických svobod na území Ukrajiny. Svoboda shromažďování a sdružování se, která je garantována ukrajinskou Ústavou, byla během funkčního období prezidenta Janukovyče značně pošlapána. Mezi lety 2010–2012 došlo k několika pokusům o zákaz mírumilovných protestů, konkrétně v 200–360 případech za rok. V 89 % případů pak okresní soudy rozhodly pro úplný zákaz takových akcí. Mimo jiné bylo během Janukovyčovy vlády také zatčeno a uvězněno několik aktivistů kvůli pořádání těchto mírových protestů. Během těchto čtyř let došlo pouze k mírnému zlepšení v podobě zákona o sdruženích občanské společnosti, který zjednodušil proces registrace nevládních uskupení na Ukrajině. (BTI 2014 — Ukraine Country Report, 2014)

Zásadní zlom přišel ale až po Euromajdanu, kdy se celkové hodnocení politických svobod dostalo na úplně nejvyšší hodnotu v celém sledování. Následný propad a návrat na původních 8 bodů z 10 je zapříčiněn nižším hodnocením svobody projevu, které reflektuje dekomunizační legislativu Ukrajiny, která omezuje nebo přímo zakazuje obsah, který je původem z Ruské federace nebo je v něm vyobrazována v dobrém světle. (BTI 2018 — Ukraine Country Report, 2018)

Na vývoji hodnocení, hlavně v období prezidentství Viktora Janukovyče, je zajímavé, že na rozdíl od volebních svobod, které v průběhu let 2009-2013 klesaly, u těch politických došlo k mírnému nárůstu. Ukázala se totiž síla nátlaku hlavně mezinárodní společnosti, díky které byl prosazen již zmiňovaný zákon o sdruženích občanské společnosti.

Občanská práva

Graf 3 – Hodnocení občanských práv na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

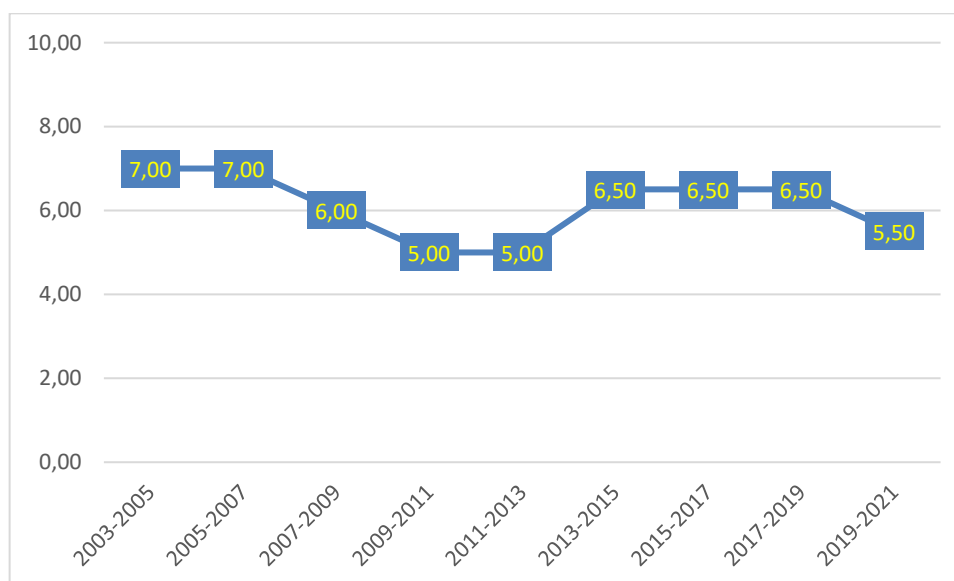
Občanská práva také nejvíce utrpěla právě během funkčního období prezidenta Janukovyče. Hlavním důvodem byly vymyšlené procesy například vůči lidskoprávním aktivistům nebo novinářům. Mezi další problémy můžeme zařadit také zákon o jednotném státním registru z roku 2012. Naopak dobrým krokem během tohoto období

byl nový trestní řád. Celkově se ale oproti letům před zvolením Janukovyče hodnocení občanských práv pohybovalo na 6 bodech z 10. (BTI 2014 — Ukraine Country Report, 2014) Euromajdan pomohl i v tomto případě, ovšem ne tak výrazně jako u předchozích atributů. Hlavním důvodem nižšího hodnocení oproti období před prezidentstvím Viktora Janukovyče se stal vojenský konflikt na východě Ukrajiny, kde docházelo ke značné ignoraci občanských práv na územích kontrolovaných Ukrajinou. (BTI 2018 — Ukraine Country Report, 2018)

V celkovém hledisku došlo tedy ke zhoršení občanských práv, která se z původního hodnocení 8 bodů propadla na konečných 7 z 10.

Horizontální odpovědnost

Graf 4 – Hodnocení horizontální odpovědnosti na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování
(výsledná známka je průměrem hodnocení atributů dělby moci a nezávislosti justice)

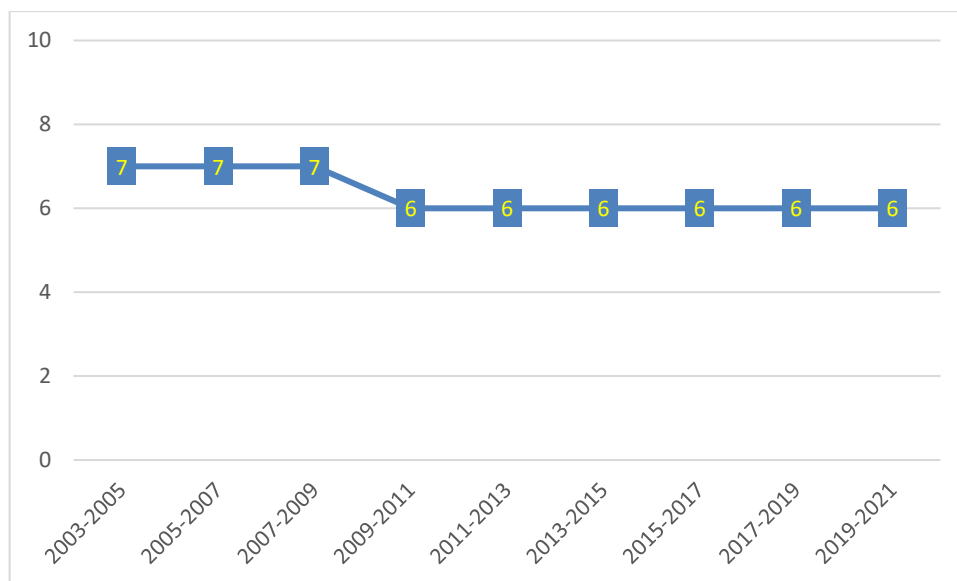
První pokles hodnocení horizontální odpovědnosti po Oranžové revoluci nastal už v období 2007-2009, kdy se oba atributy propadly o jeden bod. V té době totiž probíhal boj o moc mezi premiérkou Julijí Tymoškovou a prezidentem Viktorem Juščenkem. Ve stejném období byl zároveň zcela paralyzován ústavní soud, zatímco ostatní soudy byly mnohdy zneužívány k politickým účelům. (BTI 2010 — Ukraine Country Report, 2010) Úplně nejnižší bylo hodnocení horizontální odpovědnosti během prezidentství Viktora

Janukovyče, kdy dosahovalo 5 bodů z 10. Ten díky kombinaci loajálních osob na důležitých soudních pozicích a prosazení reformy soudnictví v roce 2010 dokázal de facto ovládnout ústavní soud, který zrušením novelizace Ústavy po Oranžové revoluci navrátil v platnost její znění z roku 1996. Tím došlo k výraznému navýšení prezidentských pravomocí. (BTI 2012 — Ukraine Country Report, 2012) Euromajdan ale dokázal tuto změnu zvrátit, a tak se horizontální odpovědnost zvýšila. Také došlo k několika reformám v soudnictví. Ani to ale nestačilo, aby se celkové hodnocení vrátilo na stejnou úroveň, jakou mělo těsně po Oranžové revoluci. (BTI 2016 — Ukraine Country Report, 2016) V posledním sledovaném období navíc došlo k dalšímu poklesu o 1 bod u obou atributů. Jedním z důvodů bylo drtivé vítězství strany současného prezidenta Volodymyra Zelenského – Sluha národa, čímž se ale v praxi většina moci nachází právě v jeho rukách. Dále je zde stále velký problém vysoce zkorumpované justice, která je navíc do značné míry obsazena lidmi s úzkými vazbami na oligarchy a proruské politiky házejících klacky pod nohy případným reformám. (BTI 2022 — Ukraine Country Report, 2022)

Obrovským problémem Ukrajiny je justice, která se přese všechny reformy stále nedokázala odpoutat od protirežimních vlivů, a hlavně od vysoké míry korupce. Hlavně proto je konečné hodnocení horizontální odpovědnosti pouze 5,5 bodů z 10, což znamená propad o 1,5 bodů oproti počátku sledování. Přihlédneme-li ale ke kontextu zemí postsovětské Eurasie, je na tom Ukrajina v tomto ohledu stále relativně dobře, neboť jediný stát, který ji v daném aspektu převyšuje, je Mongolsko.

Efektivní síla vládnutí

Graf 5 – Hodnocení efektivní síly vládnutí na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

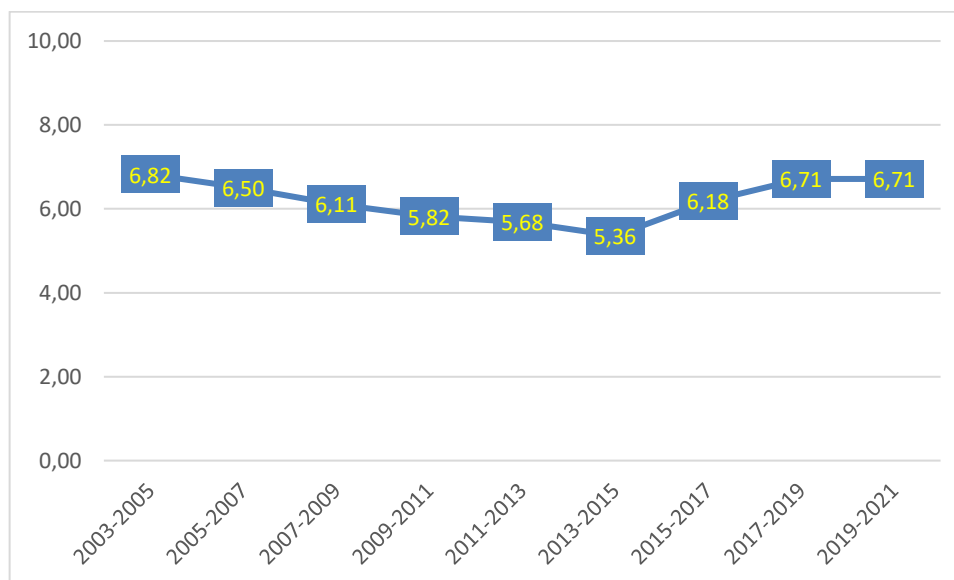
Ukrajina se po celou sledovanou dobu potýkala se dvěma zásadními problémy, které bránily ve zcela efektivním vládnutí. Tím prvním jsou lobbisté, kteří se velkou měrou snažili prosazovat své osobní zájmy, které byly ale často rozdílné. Nejviditelnější to bylo asi mezi lety 2009-2011, kdy se o vliv přeli oligarchové Rinat Akhmetov a Dmitro Firtaš. Toto období je také jediným, ve kterém došlo k nějaké změně hodnocení efektivní síly vládnutí – konkrétně se snížilo o jeden bod. (BTI 2012 — Ukraine Country Report, 2012) Paradoxně ale mohl mít Akhmetovův a Firtašův boj o moc i pozitivní vliv na budoucí vývoj Ukrajiny, protože, jak uvádí Henry Hale (2015) ve své knize, v paternalistické společnosti (kterou, dle něj, Ukrajina je) může vzniknout demokracie pouze v případě, kdy se mezi sebou různí patroni přou o moc.

Druhým problémem je nejednotnost vládnoucích stran, které ne vždy byly jednotné (ani v rámci jedné strany), a nemohly proto zcela efektivně vládnout. Vedle toho celkovou efektivitu snižují i různé zahraniční vlivy plynoucí například z Mezinárodního měnového fondu nebo Evropské unie.

5.2 Prvky vnějšího zakořenění

Ekonomika

Graf 6 – Hodnocení ukrajinské ekonomiky ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021

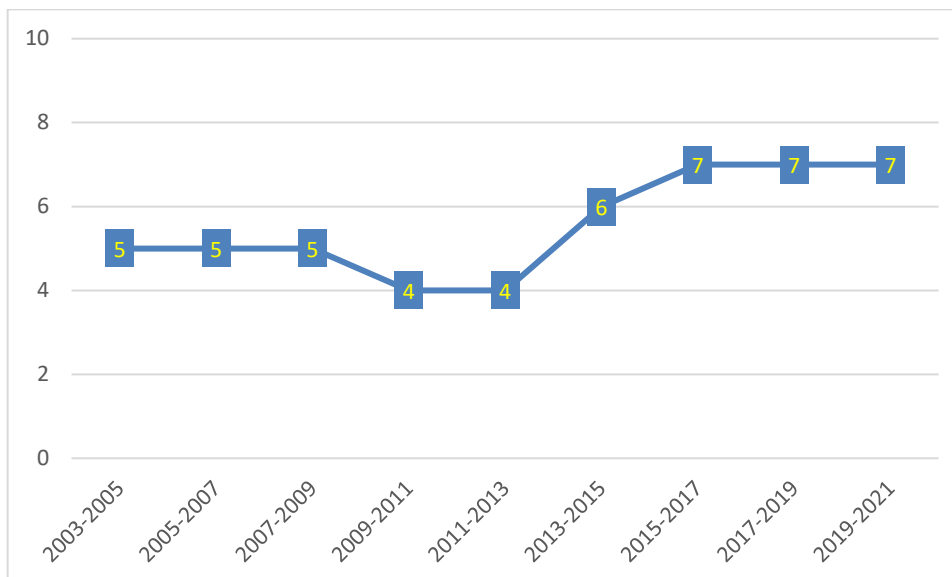

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Během sledovaného období začala Ukrajina, z pohledu ekonomiky, velmi silně. S celkovými 6,82 body byla nejlépe hodnocená mezi ostatními postsovětskými zeměmi Eurasie. Z celkových 137 zemí, které BTI sleduje, pak obsadila 27. místo. V následujících letech se ale začala výrazně propadat. Ukrajině se sice dařilo snižovat nezaměstnanost, která v roce 2008 činila 6,4 %, oproti 8,6 % z roku 2004, na druhou stranu ale v témže časovém rozpětí téměř ztrojnásobila inflaci, která byla v roce 2008 ve výši 25,2 %. (BTI 2010 — Ukraine Country Report, 2010) Nejvyšší hodnoty pak dosáhla v roce 2015, kdy se vyšplhala až na 48,7 %. (BTI 2016 — Ukraine Country Report, 2016) Vláda, která vznikla po Euromajdanu ale naštěstí přijala důležité ekonomické reformy, které výrazně dopomohly ke zlepšení ekonomické situace v zemi, a v posledních dvou sledovaných obdobích se dokonce Ukrajina opět vrátila na první příčku v rámci postkomunistické Eurasie. V roce 2020, tedy posledním sledovaném, činila míra inflace pouhých 2,7 %. Nezaměstnanost zůstala ale stále poměrně vysoká s 9,5 %. (BTI 2022 — Ukraine Country Report, 2022) Porovnáme-li ale Ukrajinu se všemi zeměmi, které BTI sleduje, byla v posledním období na 26. místě, což je nejlepší umístění za všechna sledovaná období.

Občanská společnost

Graf 7 – Hodnocení občanské společnosti na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021

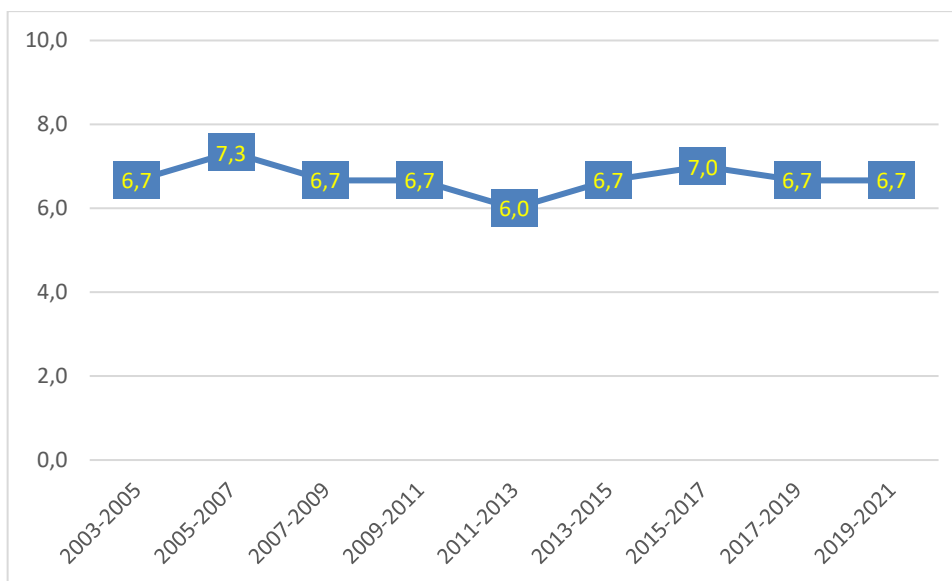

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Až do Euromajdanu plnila občanská společnost téměř bezvýznamnou roli. Kromě pár výjimek byla téměř vždy ignorována. (BTI 2012 — Ukraine Country Report, 2012) Během těchto let se ale dokázala poměrně lépe zorganizovat a hrála důležitou roli při protestech v roce 2014. V následujících letech se jí také dostalo velmi potřebné podpory ze zahraničí, díky čemuž mohla vyvíjet tlak na vládnoucí garnituru ohledně zásadních porevolučních reforem. Postupně se její zástupci také dostali i do různých poradních orgánů pro vládu. Jediné, kam se jí nepodařilo proniknout, je prezidentská kancelář, která představuje řídicí centrum vlády. (BTI 2016 — Ukraine Country Report, 2016) Potenciál ukrajinské občanské společnosti tak ještě stále zůstává ne úplně využit. I přesto ale sehrála velice důležitou roli ve formování Ukrajiny po Euromajdanu, což je také vidět na jejím konečném hodnocení, které se z úplně nejnižších 4 bodů dostalo až na 7 z 10.

Státnost

Graf 8 – Hodnocení ukrajinské státnosti ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

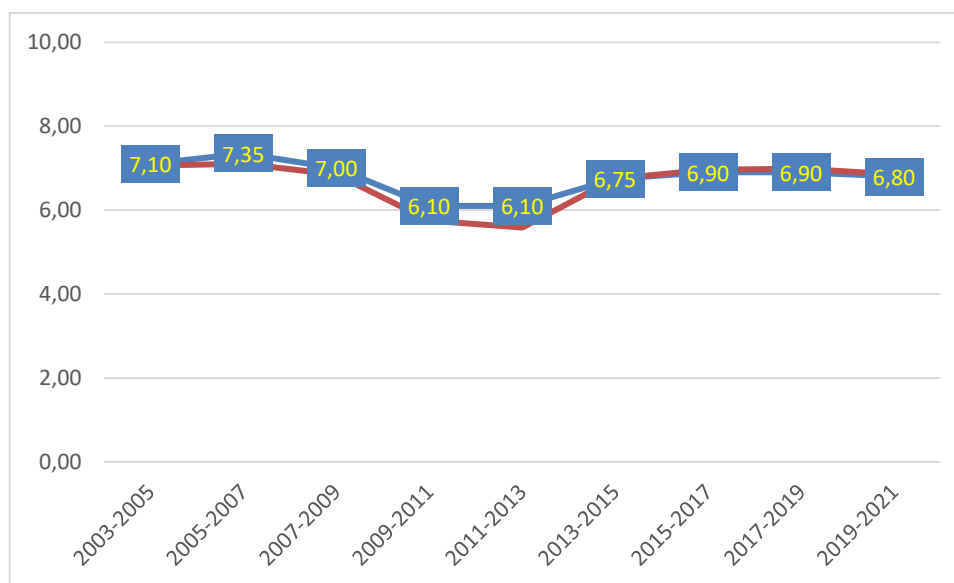
Posledním sledovaným prvkem zakořeněné demokracie je státnost. Pro účely této práce bylo analyzováno celkové hodnocení mezinárodní spolupráce, které nejvíce odpovídá Merkelově (2004) definici státnosti. Jak ukazuje Graf 8, Ukrajina rozhodně není státem, který by se od ostatních izoloval. Hlavní výzvu v otázce mezinárodní spolupráce, resp. státnosti, představuje hlavně celková orientace této země. V období těsně před Oranžovou revolucí, tedy během funkčního období prezidenta Leonida Kučmy, byla Ukrajina orientována primárně směrem na Východ, konkrétně k Rusku. Po Oranžové revoluci se ale její zrak otočil směrem k Evropské unii, která se stala jedním z jejích největších finančních podporovatelů. (Bertelsmann Transformation Index 2006 – Ukraine, 2006) Prezidentství Viktora Janukovyče pak opět vrátilo Ukrajinu na cestu k Rusku, a zároveň došlo k ochlazení vztahů s EU. V tomto období také zaznamenáváme vůbec nejnižší známku, a sice 6. (BTI 2014 – Ukraine Country Report, 2014) Po Euromajdanu, a hlavně ruské anexi Krymu, se ale už definitivně obrátila Ukrajina směrem k Evropě. (BTI 2016 – Ukraine Country Report, 2016)

Evropská unie se stala jednoznačně největším finančním podporovatelem Ukrajiny. Od roku 2014 činila její celková finanční pomoc 16,5 miliardy euro a ke konci roku 2019

financovala celkem 217 technických projektů na území Ukrajiny, což činí zhruba třetinu veškerých takových projektů. (BTI 2022 — Ukraine Country Report, 2022)

5.3 Celkové hodnocení demokracie

Graf 9 – Hodnocení demokracie na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021

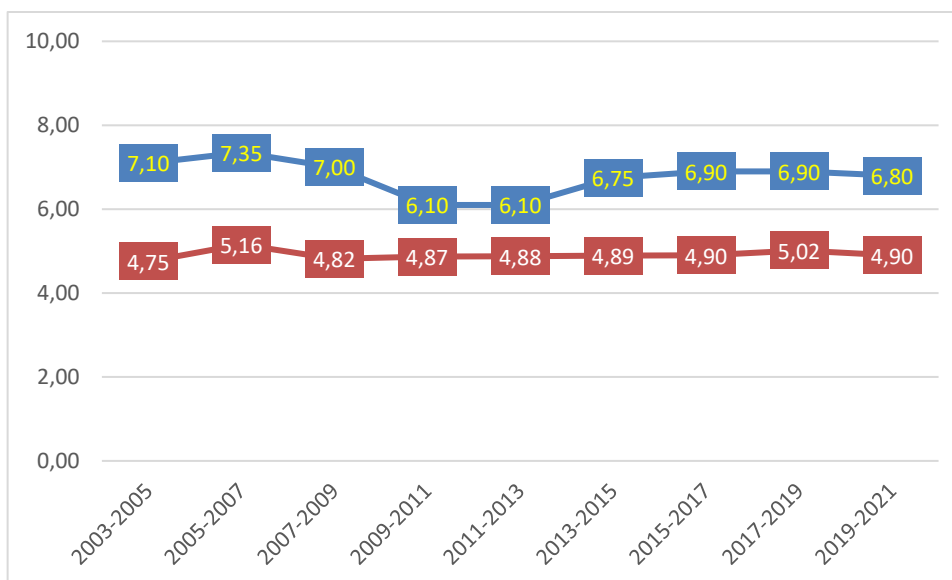
Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Graf číslo 9 ukazuje jednotlivé hodnoty přiřazené dvouletým obdobím, které sleduje BTI, a které pro nás představují naše dílčí období – modrá křivka. Červená křivka je pak průměrná hodnota všech prvků vnitřního a vnějšího zakořenění. Pro vyšší přehlednost jsou v grafu uvedeny pouze hodnoty BTI. Na první pohled je zřejmé, že se tyto dvě křivky nijak výrazně neliší a mají i totožný trend. Největší rozdíl je pak viditelný u hodnocení funkčního období prezidenta Viktora Janukovyče. V obou případech jsou průměrné známky zakořenění demokracie podle Merkela (2004) nižší než 6. Konkrétně 5,75 bodů v období 2009-2011 a 5,59 v následujících letech 2011-2013. Takové hodnocení by už podle BTI Codebook for Stata (2018) znamenalo, že v tomto okamžiku byla Ukrajina vysoce defektivní demokracií.

Stejně jako většina atributů se i celkové hodnocení demokracie po Euromajdanu výrazně zlepšilo. Ani jedna křivka však nedosahuje takových hodnot jako před prezidentstvím Janukovyče. Důvodem je celkový pokles tří prvků vnitřního zakořenění v obdobích po Euromajdanu vůči prvním dvěma pozorovaným obdobím, které byly

z hlediska demokracie hodnoceny nejvýše. Občanská práva a efektivní síla vládnutí zaznamenala v obou případech propad o jeden bod. Hlavními příčinami jsou pluralita v názorech vládnoucích stran společně s vlivnou lobby, kvůli které nelze zcela efektivně vládnout a nedodržování lidských práv na východě Ukrajiny. Hlavně v posledním období je ale nejzásadnější propad horizontální odpovědnosti, který je zčásti zapříčiněn již zmiňovanou pluralitou názorů, ale hlavně zkorumpovanou justicí, která z hlediska celkového zakořenění demokracie podle Merkela (2004) představuje asi největší problém v rámci celkového procesu demokratizace Ukrajiny.

Graf 10 – Hodnocení demokracie na Ukrajině a průměrná hodnota zemí postsovětské Eurasie ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021

Zdroj: BTI 2006-2022 Scores, vlastní zpracování

Porovnáme-li celkové hodnocení demokracie Ukrajiny – značené v grafu číslo 10 modrou čarou s průměrnými hodnotami všech zemí postsovětské Eurasie – vyobrazené červeně, vidíme, že v každém dílčím dvouletém období byla Ukrajina nad průměrem těchto států. Ostatně nad průměrem Eurasie byla během celého období i v otázce všech sledovaných atributů vnitřního a vnějšího zakořenění podle Merkela (2004). Jedinou výjimku představuje období 2011-2013, kdy bylo hodnocení občanské společnosti přesně na průměrné hodnotě celého regionu, konkrétně na 4 bodech z deseti. V následujících letech se ale hlavně díky proběhlému Euromajdanu její hodnocení vyšplhalo až na konečných 7 bodů, čímž se dostalo téměř o tři body nad celkový průměr. Společně

s Mongolskem, Moldavskem, Gruzíí a také Arménií, ve které v roce 2018 proběhla série protestů, vedoucí ke změně režimu (BTI 2020 — Armenia Country Report, 2010), tak Ukrajina pomyslný demokratický vrchol v jinak poměrně nedemokratické oblasti.

Závěr

Cílem této práce bylo analyzovat cestu Ukrajiny k demokratickému systému podle konceptu zakořeněné demokracie Wolfganga Merkela (2004) od Oranžové revoluce až do roku 2021. K tomu byla využita data ze serveru BTI (Bertelsmann Transformation Index 2006 – Ukraine, 2006, BTI 2008¹² — Ukraine Country Report, 2008¹³ a BTI 2006-2022 Scores, 2022). Zásadní byly aspekty tvořící vnitřní a vnější zakořenění podle Merkela (2004). Z vnitřního zakořenění se konkrétně jednalo o svobodnost a férovost voleb, politické svobody (vyjádřené jako svoboda slova a svoboda shromažďování a sdružování se), občanská práva, horizontální odpovědnost (vyjádřena jako dělba moci a nezávislost justice) a efektivní sílu vládnutí. Vnější zakořenění pak představuje ekonomika dané země, občanská společnost a státnost (vyjádřena jako mezinárodní spolupráce). Tato data byla nejprve analyzována pro jednotlivá dílčí období, a následně pro celé sledované období, kde byly vytyčeny zásadní historické události.

Oranžová revoluce znamenala pro Ukrajinu důležitý milník v rámci její cesty za demokracií. Tato euforie ale netrvala příliš dlouho a byla ukončena zvolením Viktora Janukovyče na pozici prezidenta země. Během tohoto čtyřletého období došlo k propadu téměř všech námi sledovaných proměnných, a tedy i celkové míry demokracie v zemi. Roky 2010-2014 se tak nesly v duchu odpírání základních politických svobod, nerovnoměrnosti v přístupu jednotlivých politiků do médií, falšování volebních výsledků nebo politicky motivovaných soudních procesů. Nutno však dodat, že i přesto se stále hodnocení téměř všech prvků zakořeněné demokracie na Ukrajině drželo poměrně jednoznačně nad průměrem zemí postsovětské Eurasie.

Na přelomu roku 2013 a 2014 pak nastal konec Janukovyčovy éry díky Euromajdanu. Jednalo se o sérii násilných protestů proti vládnoucí straně a prezidentovi, kteří se odstoupením od asociační dohody s EU otevřeně přiklonili k ruské sféře vlivu. Protesty nakonec vyvrcholily 20. února, kdy byly zabity desítky protestujících pomocí ostřelovačů. Den na to došlo k podepsání dohody s evropskými vyslanci, a tedy k vyslyšení požadavků protestujících. Pro Ukrajinu se tak naskytl další možnost vydat se směrem k demokracii a Evropě, na které se v současné době stále drží.

¹² resp. 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, 2020 a 2022

¹³ resp. 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, 2020 a 2022

Analýza jednotlivých atributů zakořeněné demokracie ukázala, že je Ukrajina na dobré cestě, ale zároveň má před sebou ještě spoustu práce. Obrovská výzva spočívá ve vyřešení zoufalého stavu justice, která je prolezlá korupcí a osobami předchozího režimu, od kterého se Ukrajina chtěla během Euromajdanu odvrátit. Další palčivé problémy také představuje názorová polarizace v rámci vládních stran nebo nízká kvalita občanských práv v některých oblastech Ukrajiny – převážně té východní.

Jednoznačně nejtěžší výzvu však pro Ukrajinu v současnosti představuje vojenský konflikt s Ruskem, které se svým vpádem na ukrajinské území snaží zcela zničit její současný politický režim, a tím pádem to, co Ukrajina po Oranžové revoluci a Euromajdanu vybudovala. Rozhodně bychom proto neměli zapomenout na oběti, které ukrajinský lid denně přináší, a západní státy by také měly být připraveny Ukrajině pomoci při obnově zničené infrastruktury, až tato válka jednou skončí.

Summary

The main goal of the thesis was to analyze the Ukrainian democratization using the theory of embedded democracy made by Wolfgang Merkel (2004). The analyzed time period begins with an Orange revolution and ends with the year 2021. The data were acquired from the BTI webpage (Bertelsmann Transformation Index 2006 – Ukraine, 2006, BTI 2008¹⁴ — Ukraine Country Report, 2008¹⁵ a BTI 2006-2022 Scores, 2022). The main focus was on the main elements of the internal and external embeddedness as stated by Merkel (2004). The elements of the internal embeddedness were electoral regime (free and fair elections), political liberties (being freedom of expression and association / assembly rights), civil rights, horizontal accountability (being separation of powers and independent judiciary) and effective power to govern. The external embeddedness consists of the social and economic requisites, civil society and stateness (being international cooperation). The data were at first analyzed for each two years of the selected time period and then as a chart for the whole period.

The Orange revolution was an important milestone in its way to democracy. However, not long after, the happiness was cut short when the president Viktor Janukovich was

¹⁴ resp. 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, 2020 a 2022

¹⁵ resp. 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, 2020 a 2022

elected into office in 2010. During his four-year reign almost every analyzed element's scores decreased and with them did also the democracy in Ukraine. These years were, therefore, marked by low political liberties, uneven screentime in media, election frauds or politically motivated trials. However, it should be noted that Ukraine's elements of embedded democracy still scored above average of the Eurasian countries even during this dark time for Ukrainian democracy.

Then came the end of 2013 and the beginning of 2014 and the Euromaidan. It was a series of violent protests held against the government and the president Janukovych, who turned Ukraine's gaze more to the East when they refused to sign the association agreement with the EU. The protests escalated on February 20th when dozens of protesters were shot by snipers. Following day the agreement was signed with European envoys fulfilling the protesters pleads. And so Ukraine was once again on its way to the European Union and it's a path it still walks on to this day.

The analysis of the elements of embedded democracy shows Ukraine is on a good track, however, some issues still remain. The biggest one is the poor judicial system which is highly corrupt and filled with people from the previous regime. Other issues can be found in the polarization of governing parties or the low quality of civil rights – mainly in Eastern Ukraine.

However the biggest challenge the independent Ukraine has ever faced is the ongoing war with Russia as its main goal is to completely destroy Ukraine's régime and thus everything it has built since the Orange revolution and the Euromaidan. We should, therefore, not forget the sacrifices the Ukrainian people make every day and the Western countries should be prepared to help rebuild Ukraine once this horrible war has ended.

Použitá literatura

BLAUG, Ricardo a John SCHWARZMANTEL. Democracy: A Reader. Second edition. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2016. ISBN 978-0-7486-9613-0.

BREDIES, Ingmar, Andreas UMLAND a Valentin YAKUSHIK. Aspects of the orange revolution. III, The context and dynamics of the 2004 Ukrainian Presidential Elections. Stuttgart: Ibidem Verlag, 2012, 1 online resource (250 p.). ISBN 3-8382-5803-7.

BUNCE, Valerie. Comparative Democratization. Online. Comparative political studies. 2000, roč. 33, č. 6-7, s. 703-734. ISSN 0010-4140. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/001041400003300602>. [cit. 2023-12-27].

BUNCE, Valerie. Regional Differences in Democratization: The East Versus the South. Online. Post-Soviet affairs. 1998, roč. 14, č. 3, s. 187-211. ISSN 1060-586X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/1060586X.1998.10641452>. [cit. 2023-12-27].

BUNCE, Valerie J. a WOLCHIK, Sharon L. International diffusion and postcommunist electoral revolutions. Online. Communist and post-communist studies. 2006, roč. 39, č. 3, s. 283-304. ISSN 0967-067X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2006.06.001>. [cit. 2023-12-29].

DAHL, Robert A. Dilemmas of pluralist democracy: autonomy vs. control. New Haven: Yale University Press, 1982. ISBN 0-300-02543-2.

DAHL, Robert A. On democracy. New Haven: Yale University Press, 2000. ISBN 0-300-07627-4.

DAHRENDORF, Ralf. The Challenge for Democracy. Journal of democracy [online]. Baltimore: National Endowment for Democracy, 2003, 14(4), 101-114 [cit. 2023-01-21]. ISSN 1086-3214. Dostupné z: [doi:10.1353/jod.2003.0067](https://doi.org/10.1353/jod.2003.0067)

HAERPFER, Christian W., Patrick BERNHAGEN, Ronald INGLEHART a Christian WELZEL. Democratization. Oxford: Oxford University Press, 2009, xxviii, 421 s. : il. ISBN 978-0-19-923302-1.

HALE, Henry E. Patronal politics: Eurasian regime dynamics in comparative perspective. New York: Cambridge University Press, 2015. ISBN 978-1-107-42313-8.

- HALE, Henry E. Regime Cycles: Democracy, Autocracy, and Revolution in Post-Soviet Eurasia. Online. World politics. 2005, roč. 58, č. 1, s. 133-165. ISSN 0043-8871. Dostupné z: <https://doi.org/10.1353/wp.2006.0019>. [cit. 2023-12-29].
- LOWERY, Zoe. Democracy. New York: Britannica Educational Publishing in association with The Rosen Publishing Group, 2015. ISBN 978-1-62275-357-4.
- MARPLES, David R. The War in Ukraine's Donbas: Origins, Contexts, and the Future. New York: Central European University Press, 2021, 1 online resource (1 online resource). ISBN 963-386-419-4.
- MERKEL, Wolfgang. Embedded and defective democracies. Democratization [online]. 2004, 11(5), 33-58 [cit. 2023-01-22]. ISSN 1351-0347. Dostupné z: [doi:10.1080/13510340412331304598](https://doi.org/10.1080/13510340412331304598)
- POP-ELECHES, Grigore a Graeme B. ROBERTSON. Identity and political preferences in Ukraine – before and after the Euromaidan. Post-Soviet affairs [online]. Columbia: Routledge, 2018, 34(2-3), 107-118 [cit. 2022-12-03]. ISSN 1060-586X. Dostupné z: [doi:10.1080/1060586X.2018.1452181](https://doi.org/10.1080/1060586X.2018.1452181)
- POPPER, Karl R. (Karl Raimund). The open society and its enemies. Volume II, The high tide of prophecy: Hegel, Marx, and the aftermath. London: George Routledge & Sons, 1945.
- KOHUT, Zenon E. "Mazepa's Ukraine: Understanding Cossack Territorial Vistas." Harvard Ukrainian Studies, vol. 31, no. 1/4, 2009, pp. 1–28. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/41756495>.
- SCHMITTER, Philippe C a KARL, Terry Lynn. What Democracy Is. . . and Is Not. Online. Journal of democracy. 1991, roč. 2, č. 3, s. 75-88. ISSN 1045-5736. Dostupné z: <https://doi.org/10.1353/jod.1991.0033>. [cit. 2023-12-23].
- SNYDER, Timothy. The reconstruction of nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999. New Haven: Yale University Press, 2003, xv, 367 p. ISBN 0300095694.
- SUBTELNY, Orest. Russia and the Ukraine: The Difference That Peter I Made. Russian Review [online]. 1980, 39(1) [cit. 2023-01-18]. ISSN 00360341. Dostupné z: [doi:10.2307/128548](https://doi.org/10.2307/128548)

WILSON, Andrew. The Donbas between Ukraine and Russia: The Use of History in Political Disputes. *Journal of Contemporary History* [online]. 1995, 30(2), 265-289 [cit. 2022-12-18]. ISSN 0022-0094. Dostupné z: doi:10.1177/002200949503000204

WILSON, Andrew. *The Ukrainians Unexpected Nation*. Fourth edition. New Haven and London: Yale University Press, 2015. ISBN 978-0-300-21725-4.

YEKELCHYK, Serhy. *Ukraine: what everyone needs to know*. Second edition. New York: Oxford University Press, 2020, 1 online resource (234 pages): map. ISBN 0-19-756985-4.

Internetové zdroje

BTI 2006-2022 Scores. *BTI Transformation index* [online]. 2022 [cit. 2023-11-22]. Dostupné z: <https://bti-project.org/en/downloads?content=country&country=UKR>

Bertelsmann Transformation Index 2006 - Ukraine. *BTI Transformation index* [online]. 2006, **2006**, 21 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2006_UKR.pdf

BTI 2008 — Ukraine Country Report. Bertelsmann Stiftung [online]. 2008, 29 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2008_UKR.pdf

BTI 2010 — Ukraine Country Report. Bertelsmann Stiftung [online]. 2010, 2010, 29 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2010_UKR.pdf

BTI 2012 — Ukraine Country Report. Bertelsmann Stiftung [online]. 2012, 2012, 44 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2012_UKR.pdf

BTI 2014 — Ukraine Country Report. Bertelsmann Stiftung [online]. 2014, 2014, 44 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2014_UKR.pdf

BTI 2016 — Ukraine Country Report. Bertelsmann Stiftung [online]. 2016, 2016, 44 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2016_UKR.pdf

BTI 2018 — Ukraine Country Report. Bertelsmann Stiftung [online]. 2018, 2018, 43 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2018_UKR.pdf

BTI 2020 — Armenia Country Report. Bertelsmann Stiftung [online]. 2020, 2020, 44 [cit. 2023-11-07]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2020_ARM.pdf

BTI 2020 — Ukraine Country Report. Bertelsmann Stiftung [online]. 2020, 2020, 44 [cit. 2023-11-07]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2020_UKR.pdf

BTI 2022 — Ukraine Country Report. Bertelsmann Stiftung [online]. 2022, 2022, 46 [cit. 2023-11-07]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2022_UKR.pdf

BTI Codebook for Stata. BTI Transformation index [online]. 2018 [cit. 2023-11-28]. Dostupné z: https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/data/BTI_2022_Codebook_for_Stata.pdf

Elections to the Parliament of Ukraine July 21, 2019. Analytical report. The Central Election Commission [online]. 2019 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/2019-NDU-en-Analytical-report.pdf>

Parliament Bill. Hansard [online]. 1947 [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1947/nov/11/parliament-bill#S5CV0444P0_19471111_HOC_292

Podle Zelenského zemřelo během invaze 137 ukrajinských občanů. ČT24 [online]. 2022 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3446704-rusko-spustilo-velky-utok-na-ukrajinu>

Sluha národa. ČSFD [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/529281-sluha-naroda/prehled/>

Stáhněte se od Ukrajiny a z Krymu, žádá Rusy Merkelová, Macron a Zelenskyj. iDnes [online]. 2021 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/rusko-ukrajina-francie-nemecko-merkelova-napeti-zelenskyj-macron.A210416_171118_zahranicni_jhr

Ukrajina a Moldavsko získaly kandidátský status EU. ČT24 [online]. 2022 [cit. 2023-11-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3510816-ukrajina-a-moldavsko-ziskaly-kandidatsky-status-eu>

V Afghánistánu vítězí radikální islám. Taliban je po dvaceti letech znovu u moci. ČT24 [online]. 2021 [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3355792-v-afghanistanu-vitezi-radikalni-islam-taliban-je-po-dvaceti-letech-znovu-u-moci>

Zelenskyj rozpustil parlament a vypsál volby na červenec. Novinky [online]. 2019 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-zelenskyj-rozpustil-parlament-a-vypsal-volby-na-cervenec-40283846>

Teze Diplomové práce

1. Zdůvodnění tématu

Vzhledem k současnému vojenskému konfliktu na Ukrajině, který byl způsoben vnikem ruské armády na její území, se zdá příhodná otázka, jakým směrem se dále Ukrajina může ubírat. Již od roku 1991, kdy ukrajinský národ vyhlásil nezávislost na Sovětském svazu, se tento stát snažil více přiblížit západnímu světu. Za jeden z nejvýznamnějších milníků ukrajinské cesty za demokracií můžeme jistě považovat sérii protestů na přelomu roku 2004 a 2005 známé jako Oranžová revoluce. Ta vypukla z důvodu závažného podezření z manipulace s hlasy během druhého kola prezidentských voleb poté, co zvítězil proruský kandidát Viktor Janukovyč. O deset let později se pak odehrál další důležitý bod v demokratizaci Ukrajiny, a sice Euromajdan. Tato další série protestů, avšak mnohem krvavějších, byla vyvolána z důvodu proruského směřování země. Výsledkem pak bylo, mimo jiné, svržení prezidenta Janukovyče. Důsledkem vypjatých vztahů mezi Ukrajinou a Ruskem jsme pak mohli v roce 2014 být svědky ruské anexi Krymu či počátku konfliktu na východě země mezi ukrajinskými vojsky a proruskými separatisty. Tato situace následně vyvrcholila zmíněným vpádem ruských vojsk na ukrajinské území na počátku roku 2022.

Mohlo by se tak zdát, že přes veškerou snahu Ukrajiny o vlastní demokratizaci, se vždy vlivem cizí moci tento cíl vzdálí. Jak na tom však Ukrajina doopravdy je v otázce míry demokracie? A jak moc se během necelých dvaceti let přiblížila západním zemím? Na tyto otázky se ve své práci pokusím odpovědět.

2. Předpokládaný cíl

Jak již bylo nastíněno v předchozí části, hlavním cílem této diplomové práce je analýza demokratizace Ukrajiny. Čtenář by měl být seznámen s vývojem pěti základních bodů podle konceptu „Zakořeněné demokracie“ (Embedded democracy), který představil Wolfgang Merkel (2004). Konkrétně tedy s volebním systémem, politickou svobodou, občanskými právy, horizontální zodpovědností a efektivní silou vládnout. Sledované časové období bude zvoleno mezi lety 2006 – kdy se konaly první parlamentní volby na Ukrajině po Oranžové revoluci – až do roku 2022. Případné odchylky z tohoto vývoje se pak budu snažit vysvětlit na základě historického kontextu.

Vedle hlavního cíle pak práce bude analyzovat možnost vstupu Ukrajiny do Evropské Unie, jakožto konečného cíle demokratického procesu země. Zde opět budou využity

sledované proměnné za účelem porovnání jejich skutečného stavu s podmínkami pro vstup do EU.

Čtenář by tak měl v konečném důsledku získat povědomí o procesu přechodu Ukrajiny k demokratickému systému. Zároveň by měl být seznámen se základními milníky, které tento proces akcelerovaly či zpomalovaly. V neposlední řadě pak bude seznámen se současným stavem ukrajinského politického systému.

3. Metodologie práce

Hlavní způsob výzkumu v diplomové práci bude empirické zkoumání dat dostupných z webových stránek BTI transformation index. Tato data zkoumají úroveň politického systému vymezených států. Slouží tak jako ideální východisko pro srovnání s Merkelovým (2004) konceptem. Díky tomu můžeme popsat, a zároveň vyhodnotit, vývoj demokracie na Ukrajině. Dále také lze toto porovnávání dat využít pro dosažení vedlejšího cíle, a sice možnosti Ukrajiny ucházet se o členství v Evropské Unii.

Vedle empirického zkoumání bude také užito jisté míry teoretického popisu určitých odchylek indexů v čase. Na základě deduktivní metody se budu snažit zdůvodnit tyto anomálie a zařadit je do kontextu dobových událostí na území Ukrajiny či na mezinárodním poli.

4. Základní charakteristika tématu

Demokratizace, nejenom Ukrajiny, se zdá být v kontextu současného vojenského konfliktu aktuálnějším tématem než kdy dříve. Poukazuje na to také článek Freedom House, který se zabývá, kromě konfliktu na Ukrajině, také politickými režimy v 29 zemích, které jsou v procesu demokratizace. V tomto článku můžeme pozorovat, že v roce 2022 je to vůbec poprvé, kdy převládají hybridní formy politických režimů nad těmi demokratickými. V tomto kontextu tak hovoří o demokratickém úpadku.

Zároveň se zdá, že se Ukrajina, jako bývalý člen Sovětského svazu, stále nevymanila z jisté sféry vlivu současného Ruska. Argumentem nám může být právě hojný výskyt proruských politiků, který právě vedl k událostem z let 2004 a 2014. V době, kdy se státy západního světa plošně snaží zbavit závislosti na Ruské federaci (např. v podobě plynu či ropy), se tak téma ruského vlivu na politiku cizího státu jeví jako příhodné.

Tato diplomová práce se proto pokusí přiblížit proces demokratizace jednoho z těchto států – Ukrajiny. Stejně tak i poukázat na případný vliv na její politický systém ze strany cizí mocnosti.

5. Předpokládaná struktura práce

- 1) Úvod
- 2) Stav poznání
 - a) Historie politického vývoje Ukrajiny
 - b) Proces demokratizace v zemích východního bloku
- 3) Teoretická východiska
 - a) Demokracie a demokratizace
 - b) Představení konceptu Wolfganga Merkela
- 4) Metodologie
- 5) Sledované období 2006-2022
 - a) Vývoj demokratizace
 - b) Historické souvislosti
 - c) Současný stav
- 6) Možnost vstupu Ukrajiny do Evropské Unie
- 7) Závěr

6. Přehled základní literatury a využitých zdrojů

BTI transformation index [online]. [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://bti-project.org/en/?&cb=00000>

BOJKO, Olexandr, Marek PAVKA a Vladimír GONĚC. Nejnovější dějiny Ukrajiny. Brno: Jota, 1997, 267 s., [16] s. čb. foto: mapy. ISBN 80-7217-031-7.

BREDIES, Ingmar, Andreas UMLAND a Valentin YAKUSHIK. Aspects of the orange revolution. III, The context and dynamics of the 2004 Ukrainian Presidential Elections. Stuttgart: Ibidem Verlag, 2012, 1 online resource (250 p.). ISBN 3-8382-5803-7.

BREMMER, Ian a Ray TARAS. Nation and politics in the Soviet successor states. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, xxvii, 577 stran: ilustrace, mapy, tabulky; 23 cm. ISBN 0-521-43281-2.

D'ANIERI, Paul J. Understanding Ukrainian politics: power, politics, and institutional design. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, Inc., c2007

Diamond, L., & Morlino, L. (2004). The quality of democracy: An overview. *Journal of Democracy*, 15(4), 20-31.

DRYZEK, John S. a Leslie HOLMES. Postcommunist democratization: political discourses across thirteen countries. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 1 online resource (xii, 300 pages) : digital, PDF file(s). ISBN 1-107-12419-0.

From Democratic Decline to Authoritarian Aggression. Freedom House [online]. 2022 [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2022/from-democratic-decline-to-authoritarian-aggression>

HAERPFER, Christian W., Patrick BERNHAGEN, Ronald INGLEHART a Christian WELZEL. Democratization. Oxford: Oxford University Press, 2009, xxviii, 421 s. : il. ISBN 978-0-19-923302-1.

KULYK, Volodymyr. National Identity in Ukraine: Impact of Euromaidan and the War. Europe-Asia studies [online]. Abingdon: Routledge, 2016, 68(4), 588-608 [cit. 2022-06-04]. ISSN 0966-8136. Dostupné z: doi:10.1080/09668136.2016.1174980

KUZIO, Taras. Euromaidan revolution, Crimea and Russia-Ukraine war: why it is time for a review of Ukrainian-Russian studies. Eurasian geography and economics [online]. Routledge, 2018, 59(3-4), 529-553 [cit. 2022-06-05]. ISSN 1538-7216. Dostupné z: doi:10.1080/15387216.2019.1571428

KUZIO, Taras. Ukraine's Orange Revolution: The Opposition's Road to Success. Online. Journal of democracy. 2005, roč. 16, č. 2, s. 117-130. ISSN 1045-5736. Dostupné z: <https://doi.org/10.1353/jod.2005.0028>. [cit. 2023-12-29].

LOUŽEK, Marek. Huntington, Samuel: Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století. Sociológia [online]. Sociologický ústav - Slovenská akadémia vied, 2009, (2), 180-185 [cit. 2022-06-02]. ISSN 0049-1225.

MARPLES, David R. The War in Ukraine's Donbas: Origins, Contexts, and the Future. New York: Central European University Press, 2021, 1 online resource (1 online resource). ISBN 963-386-419-4.

MARPLES, David R. a Frederick V. MILLS. Ukraine's Euromaidan: analyses of a civil revolution. Stuttgart: Ibidem-Verlag, 2015–2015, 1 online resource (308 p.). ISBN 3-8382-6700-1.

MERKEL, Wolfgang. Embedded and defective democracies. Democratization [online]. 2004, 11(5), 33-58 [cit. 2022-06-03]. ISSN 1351-0347. Dostupné z: doi:10.1080/13510340412331304598

MUNCK, Gerardo L. What is democracy? A reconceptualization of the quality of democracy. *Democratization* [online]. 2015, 23(1), 1-26 [cit. 2022-06-04]. ISSN 1351-0347. Dostupné z: doi:10.1080/13510347.2014.918104

Pew Research Center, October, 2019, “European Public Opinion Three Decades After the Fall of Communism”

POP-ELECHES, Grigore a Graeme B. ROBERTSON. Identity and political preferences in Ukraine - before and after the Euromaidan. *Post-Soviet affairs* [online]. Columbia: Routledge, 2018, 34(2-3), 107-118 [cit. 2022-06-03]. ISSN 1060-586X. Dostupné z: doi:10.1080/1060586X.2018.1452181

RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul R. MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Druhé vydání. Praha: NLN, 2022, 527 stran: černobílé ilustrace. ISBN 978-80-7422-849-0.

SNYDER, Timothy. *The reconstruction of nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999*. New Haven: Yale University Press, 2003, xv, 367 p. ISBN 0300095694.

YEKELCHYK, Serhy. *Ukraine: what everyone needs to know*. Second edition. New York: Oxford University Press, 2020, 1 online resource (234 pages) : map. ISBN 0-19-756985-4.

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Koncept zakořeněné demokracie (obrázek)
- Příloha č. 2: Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2003-2005 (tabulka)
- Příloha č. 3: Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2005-2007 (tabulka)
- Příloha č. 4: Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2007-2009 (tabulka)
- Příloha č. 5: Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2009-2011 (tabulka)
- Příloha č. 6: Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2011-2013 (tabulka)
- Příloha č. 7: Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2013-2015 (tabulka)
- Příloha č. 8: Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2015-2017 (tabulka)
- Příloha č. 9: Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2017-2019 (tabulka)
- Příloha č. 10: Hodnoty sledovaných atributů zakořeněné demokracie za rok 2019-2021 (tabulka)
- Příloha č. 11: Hodnocení svobodnosti a férovosti voleb na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021 (graf)
- Příloha č. 12: Hodnocení politických svobod na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021 (graf)
- Příloha č. 13: Hodnocení občanských práv na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021 (graf)
- Příloha č. 14: Hodnocení horizontální odpovědnosti na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021 (graf)
- Příloha č. 15: Hodnocení efektivní síly vládnutí na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021 (graf)
- Příloha č. 16: Hodnocení ukrajinské ekonomiky ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021 (graf)
- Příloha č. 17: Hodnocení občanské společnosti na Ukrajině ve sledovaných obdobích

mezi lety 2003-2021

Příloha č. 18: Hodnocení ukrajinské státnosti ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021 (graf)

Příloha č. 19: Hodnocení demokracie na Ukrajině ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021 (graf)

Příloha č. 20: Hodnocení demokracie na Ukrajině a průměrná hodnota zemí postsovětské Eurasie ve sledovaných obdobích mezi lety 2003-2021 (graf)